

**A RÉSZMUNKÁIDŐS ÁRUTERMELŐ
KISGAZDASÁGOK FONTOSABB
ÁGAZATAINAK KÖLTSÉG- ÉS
JÖVEDELEMHELYZETE 2001-BEN**

**Budapest
2002**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Kapronczai István

Szerkesztőbizottság:

Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kapronczai István, Kartali János, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert

Készült:

az Informatikai Igazgatóság
Költség- és Árelemzési Osztályán

Szerző:

Béládi Katalin

Közreműködött:

Balogh Jánosné,
Palotayné Szalontai Éva

Opponensek:

Alvincz József,
Dorgai László

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
1. Adatbázis és módszer	7
1.1. Adatbázis	7
1.2. Módszer	9
2. Az árutermelő kisgazdaságok főbb termékeinek költség-, hozam- és jövedelemviszonyai	13
2.1. A termelési költségek és a hozamok alakulása	14
2.2. Az árbevétel, a jövedelem és a jövedelmezőség alakulása	21
3. Információink és tapasztalataink a kistermelés néhány aktuális kérdéséről	41
Táblázatok jegyzéke	49
Ábrák jegyzéke	51
Mellékletek	53
Mellékletek jegyzéke	54

Bevezetés

A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokat jellemző fontosabb ágazatok érdekeltségi viszonyainak bemutatásához szükséges alapinformációkat Intézetünk évi rendszerességgel gyűjti és dolgozza fel. Ezzel az adatgyűjtésünkkel kizárólag és hangsúlyozottan csak azokat az árutermelésre specializálódott egyéni termelőket céloztuk meg, akik tevékenységükkel valamilyen integrációhoz kapcsolódnak. Ezek a csekély termelési méretekkel rendelkező, a tipológia szerint csak a legalsó méretkategóriába tartozó termelők azért érdemelnek külön figyelmet, mert egyénenként ugyan valóban kis mennyiségeket állítanak elő, de nagy számuk miatt szerepük mégsem elhanyagolható az élelmiszerellátásban.

E termelői kör megfigyelését indokolja az is, hogy az úgynevezett „kiságazatokban”, főleg a zöldség-gyümölcs és a nagy élőmunka-igényű állattartó ágazatokban még továbbra is figyelemreméltó szerepet töltenek be és ezek egy részének átlagos költség-felhasználásáról, illetve jövedelemtermelő-képességéről más adatforrásból nem rendelkezünk információkkal. Európai Unió csatlakozásunk előkészítő munkálatai pedig gyakran igénylik, hogy az ágazatok legszélesebb köréről rendelkezünk ráfordítás-hozam, illetve költség-ár információkkal.

Adatgyűjtésünk egyértelműen ágazat orientált, ezért elemzéseink során is csak a termeléssel szorosan összefüggő és az adott tevékenységet érintő kérdésekre térünk ki. A tanulmány keretein belül nem foglalkozunk tehát a termelők egzisztenciális, pénzügyi, szociális, szociológiai stb. helyzetével, legfeljebb utalunk az esetleges összefüggésekre.

Most közreadott kiadványunkban a részmunkaidős termelők által előállított termékek 2001. évi költség- és jövedelemhelyzetéről adunk tájékoztatást, valamint áttekintjük azokat a változásokat, amelyek e téren az elmúlt években bekövetkeztek.

Végezetül, ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik az adatgyűjtésben való önkéntes részvételükkel segítettek, illetve lehetővé tették e tanulmány elkészítését.

1. Adatbázis és módszer

A részmunkaidős kisgazdaságok termelése szempontjából meghatározó növénytermelési és állattenyésztési ágazatok jövedelemtermelő képességének ismertetése előtt szükségesnek tartjuk röviden bemutatni az elemzés alapját képező adatbázisunkat, valamint összefoglalni az ágazati költség- és jövedelemszámítás néhány módszertani sajátosságát és a kiadványban szereplő fontosabb mutatók tartalmát, kiszámítási módját.

Intézetünkben a különböző mezőgazdasági ágazatok ökonómiai megfigyelésének több évtizedes hagyománya van. A létrehozott információs rendszerek – az adott időszak lehetőségein belül – folyamatosan igyekeztek megfelelni az elvárásoknak, választ adni a szakmai, döntéshozói igényekre, kérdésekre. E gondolatok szellemében került kialakításra az az adatbázis is, amely a kisüzemi termelést jellemző (a nagy kézi munka ráfordítást, egyedi gondozást igénylő) ágazatok vizsgálatára irányult. Önálló alrendszer kiépítését a nagy és kisüzemi termelés közötti alapvető különbségek indokolták, hiszen a termelés módjától az adatgyűjtési lehetőségekig az üzemformák között igen sok eltérés volt, és részben napjainkban is van. Az alrendszerek adatigényei azonban úgy kerültek összeállításra, hogy az azokból származó eredmények lehetőséget biztosítsanak az összehasonlításra. (Az önálló főfoglalkozású egyéni mezőgazdasági vállalkozók és a társas vállalkozások hasonló adatai Intézetünk más kiadványaiban kerülnek publikálásra.)

A jelenlegi kisüzemi alrendszer 1988-ban került kialakításra, amelyet 1991-ben a megváltozott információs igények és követelmények figyelembevételével egy PHARE-program keretében továbbfejlesztettünk.

1.1. Adatbázis

A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságok főbb növényi és állati termékeinek költség- és jövedelemhelyzetét vizsgáló adatgyűjtési rendszer főbb ismérveit a következőkben foglalhatjuk össze:

- A megfigyelésbe kizárólag az árutermelésre vállalkozó részmunkaidős termelőket vontuk be. Ez azt jelenti, hogy a 2000. évi ÁMÖ során regisztrált 958,3 ezer egyéni gazdaság közül azokat az 1 hektár alatti földterületen gazdálkodókat (ezek az összes egyéni gazdaság mintegy 70 százalékát adják) tettük az elemzés tárgyává, amelyek már a tevékenységük megkezdésénél eldöntötték, hogy az előállított termékeiket piacra viszik. Nem részei rendszerünknek tehát azok a döntően önellátásra berendezkedett, esetenként hobbi-szinten tevékenykedő csoportok, akik esetenként termékfeleslegeikkel jelennek meg a piacon.
- Az információgyűjtés a hazai naptári éves elszámolási gyakorlatnak megfelelően évi egyszeri.

- Adatgyűjtésünkkel különböző típusú termelői közösségeket (integrált keretek között termelőket) céloztunk meg. Az integráció fogalmát tágan értelmeztük, beleértve az egyszerű szerződéses termelői kapcsolatokat a tömbösített termelésen át a kertbarát és gazdakörökig, illetve a termelők önszerveződésével alakult csoportokig a legkülönbözőbb formákat. Mivel az adatgyűjtésbe vont termelők döntően egy-egy termék árutermelésére szakosodtak, ezért végeredményben megfigyelésünk az integrált ágazatok költség- és jövedelemhelyzetére terjed ki.
- Évente, országosan mintegy 170-200, megyénként átlagosan 8-12 termelői közösség tevékenységének megfigyelésére van lehetőségünk.
- Az adatszolgáltatás önkéntes, a munkát megbízottaink igen szerény díjazás ellenében végzik.
- Megyénként megbízunk egy-egy felelőst, aki szervezi, irányítja és ellenőrzi az adatgyűjtő munkát. Feladatuk ezen kívül minden esztendőben egy néhányoldalas elemző anyag összeállítása, amelyben a megye kistermelésének éves eredményeit, problémáit ismertetik.
- Az adatgyűjtést az ún. körzeti megbízottak végzik, akik általában az integrációba bekapcsolódó mezőgazdasági értelmiségiek, illetve olyan személyek, akik az adott tevékenységet és a termelőket is jól ismerik. Feladatuk, hogy egész éven át figyelemmel kísérjék a kistermelői kört jól jellemző – a kistermelők létszámától függően 5-10 – kisgazdaság természetes ráfordításait, költség-, hozam-, jövedelemadatait, és a megfigyelt év befejeztével ezen és egyéb információik alapján összeállítsák az egész kistermelői körre vonatkozó adatlapokat. (A megbízottak az esetek döntő többségében az integrátornál meglévő, a könyvelésekben nyilvántartott adatokhoz is hozzáférnek, és ezáltal garantálható az összeállított adatok megbízhatósága.)
- Az előzőek értelmében az Intézetünkhöz feldolgozásra beérkező adatgyűjtő tömbök már, mint integrált egységre vonatkozó átlagok értelmezhetőek (egy-egy tömb átlagosan 30-40 termelő adatait jellemzi). Az alkalmazott adatgyűjtési és feldolgozási rendszer végeredményben évente több ezer kisgazdaság megfigyelését teszi lehetővé, ami az összes kisgazdaság mintegy másfél százaléka.

Mivel vizsgálataink célja a kistermelők érdekeltségi viszonyainak feltárása, ezért az egyéni termelésben meghatározó, az országos mezőgazdasági termelésben legjelentősebb volument képviselő ágazatokat – kezdetben 9 növényi és 6 állattartó, majd 1995-től további 4 növényi – vontuk be a megfigyelésbe (1. táblázat). Törekedtünk továbbá arra is, hogy a vizsgált kistermelői kör részesedése az ágazatok döntő többségénél meghaladja az adott termék várható országos kisgazdasági termeléséből a 1-5 százalékot.

1. táblázat

**A termelői csoportok és a kisgazdaságok száma a megfigyelt ágazatokban,
2001-ben**

Megnevezés	A megfigyelt termelői csoportok száma	A kisgazdaságok száma	Egy termelői csoportba tartozó kisgazdaságok átlagos száma
Burgonya	17	242	14
Szabadszőlő	7	115	16
Hajtatos paradicsom	5	131	26
Szabadszőlő zöldpaprika	8	198	25
Hajtatos zöldpaprika	6	219	37
Fűszerpaprika	7	352	50
Vöröshagyma	8	37	5
Uborka	6	85	14
Alma	10	219	22
Őszibarack	6	162	27
Málna	5	1238	248
Borszőlő	15	716	48
Dohány	6	63	11
Tehéntej	11	106	10
Vágómarha	8	337	42
Vágósertés	22	619	28
Étkezési tyúktojás	7	42	6
Húscsirke	8	59	7
Húsnyúl	7	93	13
Összesen	169	5033	30

Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra is, hogy mind az input, mind az output információk kizárólag a megfigyelt ágazatra és az adott integrációkra összpontosulnak. (Csak a megfigyelésbe vont mezőgazdasági termék előállításával szorosan összefüggésben lévő adatok kerülnek a vizsgálatokba, és a termelői kört alkotó gazdálkodókról is csak az adott termék termelésével kapcsolatosan rendelkezünk információkkal.)

1.2. Módszer

Az adatok egységes értelmezése érdekében lényegesnek tartjuk röviden ismertetni a kistermelés költség- és jövedelemszámításának néhány módszertani sajátosságát, valamint a tanulmányban szereplő fontosabb mutatók tartalmát és kiszámítási módját.

Termelési költség (Ft/ha, Ft/db állat): a melléktermék értékével csökkentett közvetlen költségek, valamint a főágazati- és gazdasági általános költségek együttes összege.

A termelési költségek számbavétele a következők szerint történik:

- A saját termelésből származó anyagokat (pl. szaporítóanyag, takarmányok) az előállítási költség alapján kalkuláltuk, és (a számviteli gyakorlatot követve) ha ez az érték meghaladta a piaci árat, akkor az elszámolás ezen az áron történt.
- A termelésben felhasznált ráfordítások közül a vásárolt anyagokat a tényleges beszerzési áron számoltuk el.
- A tenyészállatok értékkülönbözését a tenyészteszbe állított, illetve az onnan kikerülő állatok vásárlási és értékesítési árkülönbözetéből kiindulva számítottuk.
- **A termelési költségek között a felhasznált saját munkaóra költségeit nem szerepeltettük.**
- A termelésben felhasznált vásárolt anyagokhoz hasonlóan az idegen munkaráfordításokat is azok tényleges bekerülési árán, illetve díjtételeivel számoltuk el. Az idegen munka költsége mind a kézi, mind a gépi munka felhasználás értékét tartalmazza.
- Az állóeszközök amortizációját a tényleges felhasználódás figyelembevételével számított leírási kulcsok felhasználásával kalkuláltuk és kiemelten, önálló költségtételként számoltuk el.
- A megfigyelt gazdaságok termelési szerkezete igen egyszerű (hiszen jellemzően egy-két termék előállításával foglalkoznak), ebből adódóan a viszonylag csekély összegű rezsiköltségekkel gyakorlatilag a termelők nem is foglalkoznak. Ennek áthidalására, vagyis a valóságban azért felmerülő rezsiköltségek fedezeteként a közvetlen költségekből kiindulva 5 százalékos üzemi és 3 százalékos gazdasági általános költséget kalkuláltunk.

Főtermék önköltsége (Ft/t, Ft/l, kg, db.): a saját munkaráfordítás díját nem tartalmazó termelési költség és a hozam hányadosa.

Főtermék területegységre (állatra) jutó árbevétele (Ft/ha, Ft/db állat): az alapáron kívül tartalmazza mindazokat az árbevételt módosító tételeket is – prémiumot, különféle felárakat –, amelyek az értékesítéshez kapcsolódnak.

Értékesítési átlagár (Ft/t, Ft/l, kg, db): a főtermék területegységre (állatra) jutó árbevételének és a területegységre (állatra) jutó értékesített főtermék mennyiségének a hányadosa.

Termelési érték (Ft/ha, Ft/db állat): az értékesítési átlagár és a területegységre, illetve az egy db állatra jutó összes hozam szorzata.

Bruttó jövedelem (Ft/ha, Ft/db állat, Ft/kg): a termelési érték és a saját munka díját nem tartalmazó termelési költség különbözete. **A megtermelt bruttó jövedelem** kiszámítása során tehát **feltételeztük** az összes termés értékesítését, vagyis a kistermelés vizsgált ágazatainak jövedelemhelyzetét a **teljes termelés figyelembevételével mutatjuk be**. Megítélésünk szerint ez a mutató alkalmasabb az ágazatok valós gazdasági helyzetének megítélésére, mint a tényleges árbevétel alapján számított **realizált bruttó jövedelem**, amelynek nagysága döntően attól függ, hogy **milyen az ágazatokon belül az értékesítés aránya**.

2. Az árutermelő kisgazdaságok főbb termékeinek költség-, hozam- és jövedelemviszonyai

Az elmúlt évtized során nyomon követhettük azokat a gyökeres változásokat, amelyek a vidéki lakosság életében a rendszerváltozás következtében végbementek. A jól ismert társadalmi-gazdasági folyamatok hatására az amúgy is igen heterogén egyéni termelők körében jelentős differenciálódás következett be, és míg korábban a családi keretek közt folytatott termelés kizárólag jövedelem-kiegészítő tevékenység volt, amelyet a családtagok általában főfoglalkozásuk, vagy nyugdíjuk mellett végeztek, addig napjainkra kialakult már a főállású gazdálkodók rétege.

Az önállósodási törekvések mellett azonban továbbra is jelentősek maradtak a termelők részmunkaidős tevékenységek utáni igényei, mert nem tudják, vagy nem is akarják felvállalni a főállású gazdálkodást. Ezek a tudatos árutermelésre – nem csak az időnként keletkező feleslegeiket viszik piacra – berendezkedett családok egyénenként ugyan kevésbé, összességében nem elhanyagolható mértékben járulnak hozzá az ország zöldség- és gyümölcsstermeléséhez és állati termék előállításához.

A termelés formájától függetlenül – néhány specialitástól eltekintve – a részmunkaidős mezőgazdasági termelők meghatározó tevékenységeinek helyzetét ugyanazok a tendenciák, problémák jellemzik, amelyek az ágazat egészéről elmondhatóak.

Ezért ahhoz, hogy a részmunkaidős kistermelők 2001. évi teljesítményeit reálisan tudjuk értékelni, az agrárszektor változásai közül a következőket feltétlenül meg kell említeni:

- A rendelkezésre álló előzetes adatok szerint a mezőgazdaság bruttó kibocsátása 2001-ben – a 2000. évi áron számolva – 14 százalékkal, folyó áron mérve pedig 23 százalékkal haladta meg az előző évi szintet. A növénytermesztés és a mezőgazdasági szolgáltatásoké nőtt, míg az állattenyésztés az előző évi szinten maradt.
- A növénytermesztésen belül is igen széles skálán történt elmozdulás az előző évhez képest. A gabonafélék 47, az ipari növények 24, a kertészeti termékek 18, míg a gyümölcsfélék kibocsátásának volumene igen szerény, 4 százalékkal növekedett 2000-hez képest.
- Az állattenyésztés kibocsátása összességében ugyan változatlan maradt, de ezen belül jelentősek voltak a különbségek. A sertéságazaté 7, a szarvasmarha-ágazat kibocsátása 15 százalékkal maradt el az előző évitől, míg a baromfiágazaté 12 százalékkal javult.
- A mezőgazdasági termékek felvásárlása 10 százalékkal növekedett. A mezőgazdaság termelői árszínvonala azonban csak 4,9 százalékkal haladta meg a 2000. évi szintet. Ezen belül a növénytermesztési és kertészeti termékek termelői árai 5,5 százalékkal mérséklődtek, az élő állatok és állati termékek árszínvonala viszont jelentősen – közel 20 százalékkal – haladta meg a 2000. évit. A termeléshez felhasznált ipari anyagok átlagos áremelkedése 14,5 százalékos volt, így 2001-ben az agráröllő ismét nyílt.

- Az elmúlt évben folytatódott a gabonafélék arányának növekedése a szántóterületből, miközben a zöldségfélék részesedése tovább csökkent.
- A gabonafélék aránynövekedésével is összefüggésben a bruttó kibocsátásból az állattenyésztés 2001-ben csak 46 százalékkal részesedett.
- Az ágazatban foglalkoztatottak létszáma 2001-ben tovább csökkent, míg a bruttó átlagkeresetek a nemzetgazdasági átlagot meghaladóan – 21,7%-kal – emelkedtek, ez azonban a nemzetgazdasági átlagkeresetnek csak mintegy 70 százaléka. (A nettó átlagkereset 19,5 százalékkal emelkedett.)

A mezőgazdaság 2001. évi általánosan felvázolt tendenciái azonban, a részmunkaidős termelők különböző ágazataiban az azonos vonások mellett különbségeket is mutatnak. Az egyes tevékenységek érdekeltégi viszonyaiban számottevőek a differenciák. Ezért tehát fontos reálisan felmérni, hogy mely területek, vagyis, mely ágazatok képesek egyrészt a kibocsátás pótlólagos ráfordítások értékét meghaladó mértékű növelésére, másrészt pedig a minőség javítására. Mindehhez a ráfordítások és a költségek folyamatos vizsgálata is elengedhetetlenül szükséges.

2.1. A termelési költségek és a hozamok alakulása

A termelési költségek alakulásának vizsgálatánál a kilencvenes éveket jellemző, gyakorlatilag a termelés egészére kiterjedő markáns és esetenként már káros ráfordítás-visszaszorítások a korábbiaknál ugyan enyhébben és differenciáltabban, de továbbra is tetten érhetőek. Ezek az optimálistól elmaradó ráfordítások napjainkban már elsősorban a bizonytalan jövedelemhelyzetű ágazatokat jellemzik.

Figyelmet érdemel azonban, hogy míg a korábbiakban a költségfelhasználás mérséklése szinte kizárólag a termelők anyagi megfontolásaiból következett be, addig 2001-ben néhány terméknél az előző évinél valamivel kedvezőbb termelési feltételek miatt alakultak alacsonyabban egyes költségtényezők.

Ennek megfelelően a növénytermelési ágazatok területegységre jutó költségei különbözőképpen módosultak. Voltak ágazatok, amelyeknél a költségváltozás mértéke meghaladta a felhasznált ipari anyagok átlagos áremelkedését, az ágazatok többségénél azonban a költségnövekedés a már jelzett 14,5 százalék alatt maradt. Sőt, néhány terméknél a 2001. évi egy hektárra jutó költségek, ha szerény mértékben is, de az előző évi szint alatt maradtak.

Az említett, ésszerűséget nem nélkülöző költségcsökkenések az érintett ágazatnál főként abból adódtak, hogy az előző évinél kedvezőbbek voltak a növényegészségügyi feltételek, ezért kisebb számú kezeléssel is megoldható volt az adott kultúra védelme, illetve 2000-ben volt kirívóan nehéz helyzetben az ágazat. (Ez a helyzet a paprikaféléket és az uborkát jellemezte 2001-ben.)

Sajnálatos módon, 2001-ben is volt olyan ágazat, ahol az előre látható – a várttól – elmaradó termésmennyiségek (például: uborka, alma, őszibarack), értékesítési nehézségek miatt a termelési ciklus folyamán már csak az elengedhetetlenül szükséges munkákat végezték el a termelők, illetve anyagokat investáltak a termelésbe.

A költségszerkezetet vizsgálva elmondható, hogy az elmúlt évben e tekintetben külön említést érdemlő változás nem következett be, a részmunkaidős termelők költségeinek meghatározó részét továbbra is az anyagköltségek képezik.

A termelés költségeinek változása mindenképpen felveti a kérdést, vajon az eszközölt ráfordítások milyen mértékben térülnek meg, vagy ellensúlyozódnak a hozamokban. Természetesen a növénytermesztési eredmények, illetve azok változásának vizsgálata során nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy ezen ágazatok esetében a közgazdasági környezettől függetlenül, a természeti adottságok és időjárási tényezők közvetlenül hatnak.

Az elmúlt évek során sajnos a termelőknek gyakran kellett szembenézniük a szélsőséges időjárási viszonyok kedvezőtlen hatásaival. Korai fagyok, jégesők, tartós esőzések, sőt egyes régiókban az ár- és a belvíz is tizedelték a termést, illetve váratlan új típusú fertőzések jelentek meg a természetben. Ezek a hatások értelemszerűen nem azonos mértékben és súllyal befolyásolták a különböző növényi kultúrák terméseredményeit. Sajnálatos módon a hosszabb időszakra jellemző alacsony ráfordítási színvonal is szerepet játszik abban, hogy a növények kevésbé tudnak ellenállni a szélsőséges hatásoknak. Gondoljunk csak például a nem megfelelően elvégzett talajmunkák következtében rossz vízgazdálkodásúvá vált talajokra. A 2001. esztendőben gyakorlatilag az egész ország területét érintő tavaszi aszály okozott gondot, majd június-júliusban folyamatos esőzések következtek, amelyek szintén különbözőképpen, többnyire kedvezőtlenül fejtették ki hatásukat.

A megfigyelt termékkörben a 2001. évi időjárási feltételek nem okoztak a korábbi években tapasztaltakhoz hasonló rendkívüli helyzeteket, az ágazatok többségében az előző évinél magasabb eredményeket értek el a termelők. Igazi vesztesek csak az almatermelők voltak, hiszen termésátlagaik alig haladták meg az előző évi értékek felét.

A burgonyánál, és a málnánál tapasztalt javulások valójában nem tekinthetők előrelépésnek, hiszen ezeknél az ágazatoknál a 2000-es hozamok alakultak igen kedvezőtlenül.

A 1997-2001 közötti időszakban csak a két paradicsomféléknél nem mutatkoztak a többi terméknel tapasztalható évenkénti hullámzások (a hajtatott ágazat esetében ez egyébként is érthető), ezeknél folyamatos hozamnövekedés figyelhető meg.

A többi bemutatott ágazatban átlagos vagy annál valamelyest magasabb fajlagos terméseredményeket értek el 2001-ben a részmunkaidős termelők. Ezek, a

hazai viszonylatban kedvezőnek mondható termésátlagok egyértelműen a gazdák szervezettségéből adódnak. Tudjuk azonban jól – és ezt feltétlenül hangsúlyozni is kell –, hogy úgy a kertészeti termékeinket, mint a burgonyát és a dohányt tekintve, ezekkel az átlagos hozamainkkal a nemzetközi megméréstetésben egyelőre a mezőny második felében foglalunk helyet.

2. táblázat

**A fontosabb növényi termékek termésátlagának alakulása
a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban**

M.e.: t/ha

Megnevezés	Termésátlag					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	19,72	22,13	22,49	19,37	22,14	114,30
Szabadsföldi paradicsom	22,25	24,05	29,25	28,76	35,11	122,08
Hajtatott paradicsom	76,09	83,72	85,81	88,57	93,33	105,37
Szabadsföldi zöldpaprika	13,41	12,35	11,84	11,62	11,98	103,10
Hajtatott zöldpaprika	76,57	91,22	92,60	94,02	89,52	95,21
Fűszerpaprika	9,97	11,41	7,12	11,17	10,23	91,58
Vöröshagyma	25,61	24,81	21,91	21,65	24,92	115,10
Uborka	22,48	22,25	26,54	25,74	22,31	86,67
Alma	20,78	22,28	22,15	24,38	13,45	55,17
Őszibarack	7,95	10,03	8,46	11,07	9,37	86,64
Málna	4,00	5,75	4,84	3,06	4,56	149,02
Borszőlő	8,79	8,66	7,71	9,08	10,25	112,88
Dohány	1,75	1,64	1,42	1,95	1,93	98,97

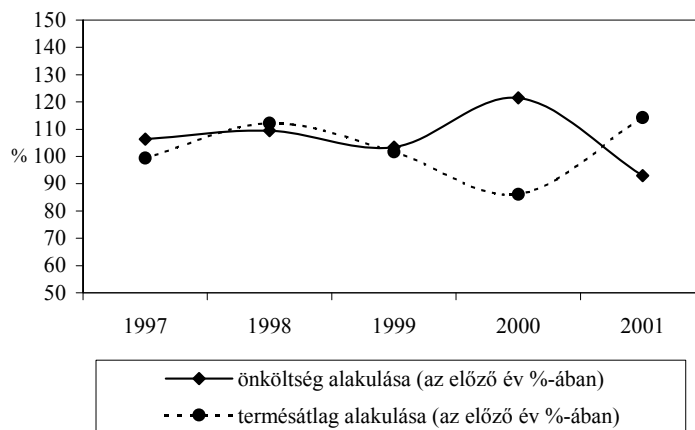
A gazdálkodás színvonalának megítéléséhez azonban a termésátlagok alakulásának elemzése nem elegendő, ehhez a termelési költségek és a hozamok együttes vizsgálata is elengedhetetlenül szükséges. Ezek elmúlt évekbeli alakulását kilenc ágazatnál grafikusán is szemléltetjük (1-3. ábra).

A részmunkaidős kisgazdaságok fontosabb növénytermelési ágazatainak önköltségeit vizsgálva a korábbi évekhez képest valamivel kedvezőbb képet kapunk. A termékek egy részének ténylegesen csökkent a fajlagos költsége, de azoknál, ahol növekedés következett be, ott is ennek mértéke szerényebb volt, mint ami az elmúlt éveket jellemezte. Ez alól csupán az alma és a málna jelentett kivételt, az előbbire a 2001. évi, az utóbbira viszont a 2000. évi már említett rendkívül alacsony hozamok szolgálnak magyarázattal (3. táblázat).

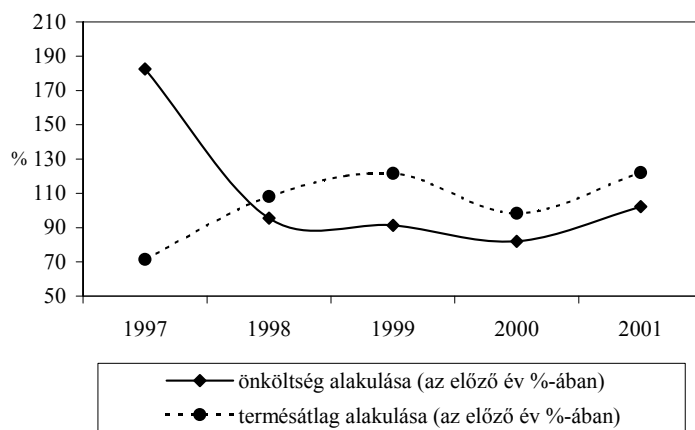
1. ábra

Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása

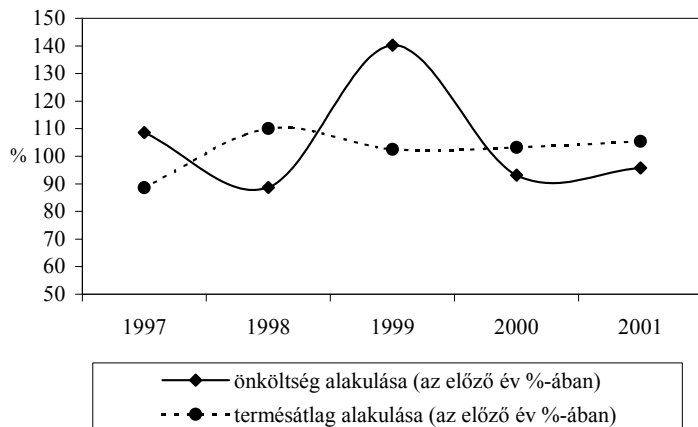
Burgonya

Szabadszabvány paradicsom

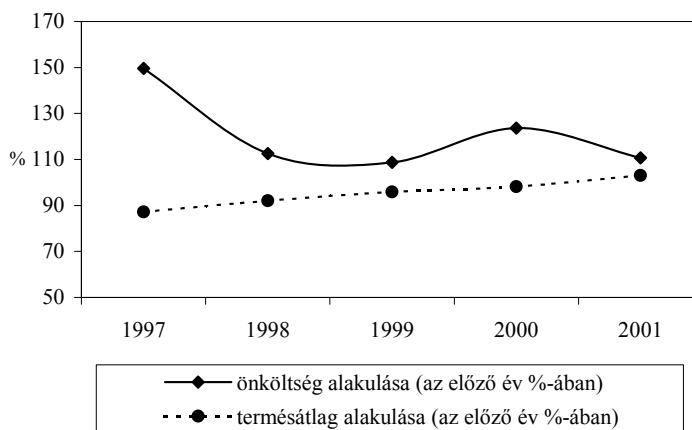
Hajtatott paradicsom

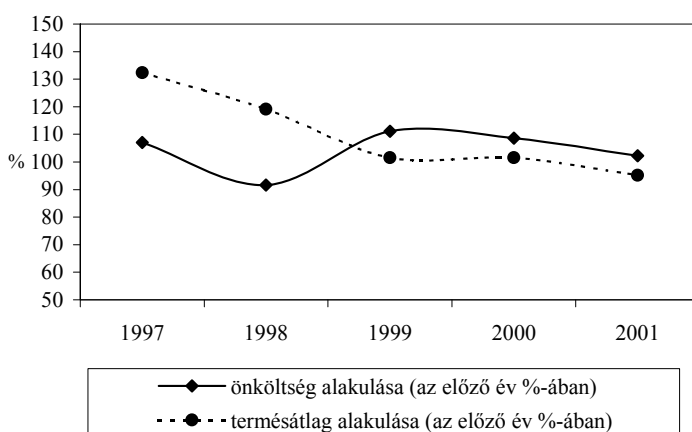
2. ábra

Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása

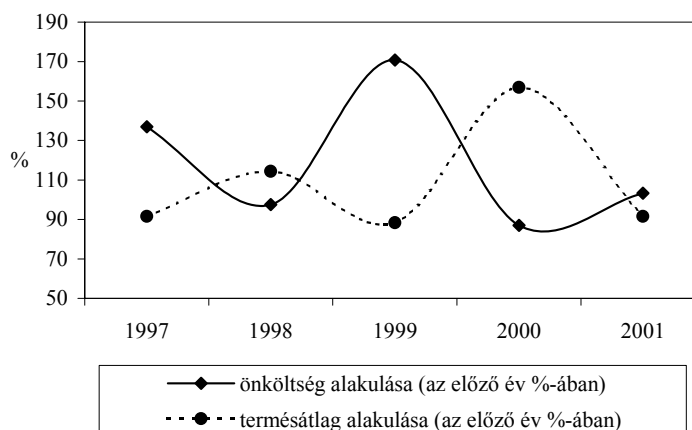
Szabadföldi zöldpaprika

Hajtatott zöldpaprika

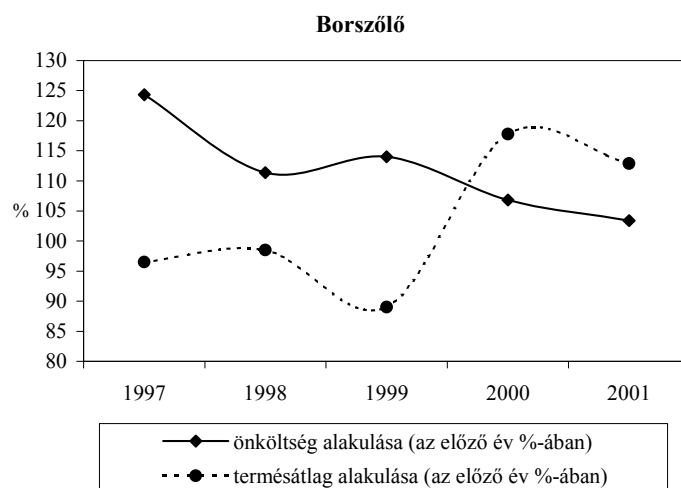
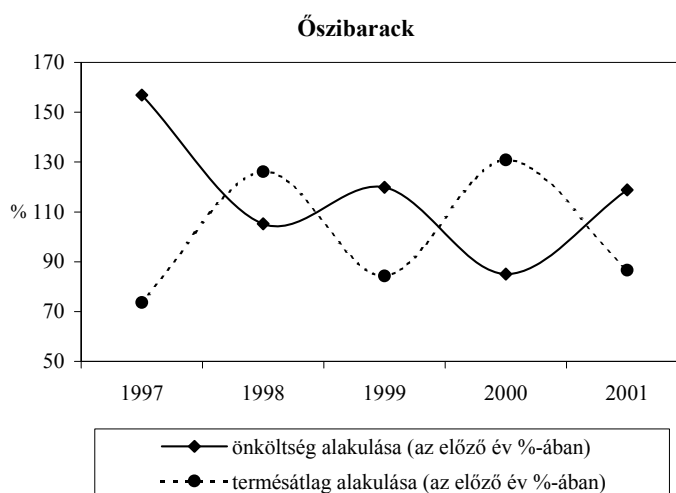
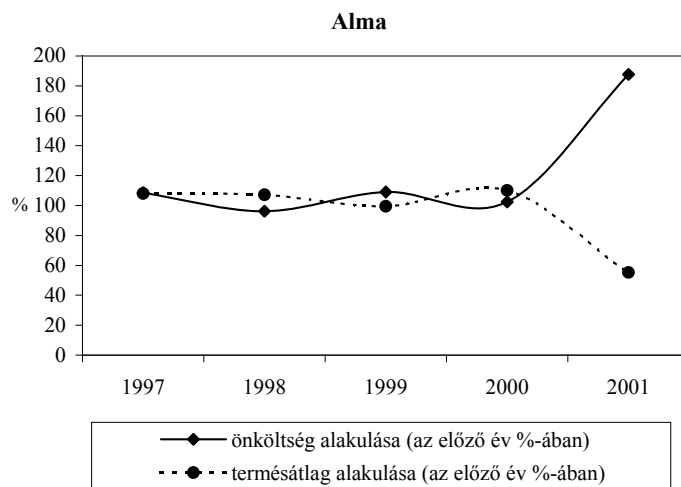

Fűszerpaprika

3. ábra

Az alma, az őszibarack és a borszőlő termésátlagának és önköltségének alakulása

3. táblázat

**A főbb termékek önköltségének változása
a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban**

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Önköltség*					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	17332	18966	19612	23826	22161	93,01
Szabadszőlő paradicsom	19665	18768	17198	14099	14399	102,13
Hajtatott paradicsom	51471	45674	64066	59675	57129	95,73
Szabadszőlő zöldpaprika	28862	32498	35320	43674	48345	110,69
Hajtatott zöldpaprika	50495	46252	51379	55790	57019	102,20
Fűszerpaprika	24109	23498	40136	34902	36054	103,30
Vöröshagyma	18119	17866	23268	26198	23731	90,58
Uborka	25988	31041	32916	35046	35710	101,89
Alma	16781	16146	17602	18019	33852	187,68
Őszibarack	31713	33385	40030	34043	40459	118,85
Málna	138567	166535	172315	204906	149168	72,80
Borszőlő	27139	30221	34460	36818	38064	103,38
Dohány	210487	239029	263223	317551	375366	118,21

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Figyelmet érdemel továbbá, hogy néhány olyan ágazatban, amelyeknél az elmúlt év során javultak a termésátlagok, az önköltségek nem mutatnak javulást, vagyis a magasabb hozamalakulások nem kompenzálták a ráfordítások mennyiségi és értékbeni növekedését. (Ilyenek a szabadszőlő paradicsom és -paprika, valamint a szőlő.) Hasonló a tendencia azoknál a termékeknél is, ahol egyébként 2001-ben csökkentek a területegységre jutó költségek.

A megfigyelt zöldség-gyümölcs, valamint a burgonya- és dohányágazatokkal ellentétben az állattartás valamennyi megfigyelt ágazatának fajlagos költségei nőttek, viszont a különbségek ezeknél is az előző évekhez viszonyítva kiegyenlítettebbek voltak (4. táblázat).

Ebben a termelői körben legjelentősebben a sertéshizlalás fajlagos költségei nőttek, de 13 százalékot meghaladóan drágult a húscsirke és a húsnyúl előállítása is, míg a másik három ágazatban 8 százalék alatt maradtak a költségnövekedések. A legkisebb mértékű változás 2000-hez hasonlóan a tojástermelésben következett be. Mindez tehát azt jelenti, hogy a sertés kivételével valamennyi állattartó ágazatban a költségnövekedések mértéke elmaradt az ipari anyagok és eszközök átlagos árváltozásának mértékétől. A sertéshústermelés közel 19 százalékos fajlagos költségnövekedésében egyértelműen szerepet játszott, hogy a gazdák növelték

ráfordításaikat, bízva a rendkívül magas felvásárlási árak tartósságában, és ezáltal ráfordításaik biztos megtérülésében. Mint a későbbiekben látni fogjuk, a gazdák ezen reményei többé-kevésbé valóra váltak.

4. táblázat

**A fontosabb állati termékek önköltségének alakulása
a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban**

Megnevezés	M.e.	Önköltség*					Index 2000 = 100%
		1997	1998	1999	2000	2001	
Tehéntej	Ft/l	33,43	40,33	47,29	57,52	62,08	107,93
Vágómarha	Ft/kg	168,62	193,58	233,89	252,91	266,86	105,51
Vágósertés	Ft/kg	200,46	214,22	203,05	222,37	264,19	118,81
Étkezési tyúktojás	Ft/db	11,18	11,43	13,58	13,67	14,03	102,63
Húscsirke	Ft/kg	167,27	171,61	169,08	178,17	201,81	113,27
Húsnyúl	Ft/kg	229,12	248,95	257,39	307,63	347,99	113,11

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Az eddigieket összegezve megállapíthatjuk, hogy az elmúlt öt évben úgy a növénytermelésben, mind az állattartásban a termelési és a környezeti feltételek kedvezőtlen hatásait és következményeit a termelők csak részben tudták mérsékelni, aminek következtében 1997 és 2000 között a fajlagos költségek ágazonként eltérően, 15-100 százalékkal emelkedtek. (Kifejezetten magas, 70 százalék feletti volt a zöldpaprika, az alma, a dohány és a tej esetében, míg viszonylag alacsonyabb, 20 százalék alatti volt a hajtatott paradicsomnál és -paprikánál.)

2.2. Az árbevétel, a jövedelem és a jövedelmezőség alakulása

A részmunkaidős kistermelők által előállított termékek értékesítési átlagárait, illetve ezáltal jövedelmeit értelemszerűen ugyanazok a piaci folyamatok alakítják, mint bármely más termelői csoportt. E termelők bevételeire azonban néhány olyan tényező is befolyással van, amely más gazdálkodókra nem, vagy csak kevésbé jellemző.

E sajátosságok egy része – az igen változatos termelői körülmények ellenére – gyakorlatilag az egész körnél hatással vannak az érdekeltségi viszonyokra (ilyenek például az elaprózott termelési méretekből, vagy a jövedelem-kiegészítés szükségességéből fakadó kényszerek), más része pedig az egész körre csak fenntartásokkal általánosítható. Ez utóbbiak ugyanis általában vagy csak valamely jellemzően kistermelői tevékenységnél, vagy csak egyes részmunkaidős termelőknél jutnak érvényre. Néhányat ezek közül feltétlenül ki kell emelnünk:

- A termelőként előállított kis mennyiségek miatt gyakran nem versenyképesek a nagyobb volumeneket előállítókkal szemben, sokszor még egész integrációkat tekintve sem.

- Egyéb kereseti lehetőségek hiányában jövedelemhez jutásuk érdekében a kedvezőtlenebb jövedelmezőséget biztosító termelést is felvállalják. (Sajnálatos tény, hogy ezt a fajta termelői magatartást hosszú évek óta hangsúlyosan ki kell emelni az áralakító tényezők között.)
- A tároló kapacitások hiánya azonnali értékesítésre ösztönzi a termelőket, megfosztva őket ezáltal az elérhető legkedvezőbb árak kivárásától.
- Néhány ágazatban továbbra is nagyon alacsony a termelés színvonala, ami gyakran vonja maga után gyenge minőségű termékek kibocsátását, és ezáltal elesnek a legjobb minőséget feltételező magasabb áraktól, valamint az azokat kiegészítő prémiumoktól.
- Háznál történő árusításnál viszont gyengébb minőségű áru esetén is magasabb értékesítési árat tudnak elérni, ha azok egyébként a bolti árak alatt vannak. (Tipikus példája ennek a nyerstej árusítása.)

A bevételeik nagyságának növelésére az árakon keresztül viszonylag kevés lehetőségük van a termelőknek, ezért a termelési méret növelésével próbálnak helyzetükön javítani. Ez tűnik ki abból a koncentrációs folyamatból, aminek az elmúlt évek során tanúi lehettünk.

5. táblázat

Az átlagos ágazati méret alakulása

M.e.: ha

Megnevezés	1997	2001
Burgonya	0,45	0,89
Szabadföldi paradicsom	0,81	0,98
Hajtatott paradicsom	0,07	0,08
Szabadföldi zöldpaprika	0,42	0,37
Hajtatott zöldpaprika	0,05	0,10
Fűszerpaprika	0,80	0,85
Alma	0,58	1,18
Őszibarack	0,40	0,52
Borszőlő	0,47	0,41

Az 5. táblázat adatai azonban jól mutatják, hogy még a megnövelt ágazati méretek ellenére is csak rendkívül apró területekről beszélhetünk, ami az adatbázisban leírtakból következően rendkívül kis gazdaság méreteket jelent, hiszen e körben jellemzően egy termék egy gazdasággal egyenlő.

A 6. táblázat szerint a részmunkaidős gazdaságok termékeik zömét felvásárló szervezetek felé értékesítik, újabban különösen felértékelődtek a felvásárlókkal kialakított szerződéses kapcsolatok. A jelenségnek az a magyarázata, hogy a termelők – a tapasztalatok szerint – szerződéses értékesítéskor magasabb, esetenként 15-20%-kal magasabb árat tudnak elérni a szabadpiaci árakhoz képest.

6. táblázat

**A szerződött és a szabadpiaci értékesítés aránya
a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban,
2001-ben**

M.e.: %

Megnevezés	Az értékesített főtermék irányai		
	Felvásárló szervezeteknek		Szabadpiaci
	szerződéssel	szerződés nélkül	
Burgonya	3,57	29,33	67,10
Szabadszőlő paradicsom	86,55	13,40	0,05
Hajtatott paradicsom	–	80,82	19,18
Szabadszőlő zöldpaprika	14,43	60,02	25,55
Hajtatott zöldpaprika	13,58	73,80	12,62
Fűszerpaprika	99,40	0,33	0,27
Vöröshagyma	64,78	10,22	25,00
Uborka	24,48	74,17	1,35
Alma	12,45	12,91	74,64
Őszibarack	56,68	6,05	37,27
Málna	90,30	7,23	2,47
Borszőlő	63,36	25,38	11,26
Dohány	100,00	–	–
Tehéntej	60,68	13,93	25,39
Vágómarha	7,46	77,83	14,71
Vágósertés	57,06	40,75	2,19
Étkezési tyúktojás	42,45	21,88	35,67
Húscsirke	86,06	13,72	0,22
Húsnyúl	68,92	21,32	9,76

Az egyes ágazatok közötti jövedelemkülönbségek (értelmszerűen az árakon keresztül) az értékesítés irányára is hatnak. Romló jövedelmű ágazatok esetében ugyanis az integrátorok sok esetben részben vagy teljesen kivonulnak a termelés szervezéséből, magukra hagyva a termelőket értékesítési gondjaikkal együtt. Ezzel szemben a relatív jó pozíciójú termékeknél éppen fordított a helyzet, illetve azoknál a termékeknél, ahol a feldolgozási háttér adott az értékesítési lehetőségek szűkebbek, ott az integrátorok mozgástere is korlátozottabb e tekintetben. Ez utóbbira jó példa a dohánytermelők és a dohányintegrátorok lehetőségei.

Mindezeket feltétlenül figyelembe kell venni a kistermelők értékesítési átlagárainak és jövedelemhelyzetének megítélésakor (7-8. táblázat).

7. táblázat

A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó értékesítési árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Értékesítési ár					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	21651	30238	27842	36180	35411	97,98
Szabadszabvány paradicsom	25145	24020	18488	24437	19982	81,77
Hajtatott paradicsom	74923	78394	121972	132573	125598	94,74
Szabadszabvány zöldpaprika	49225	48909	52641	60509	68623	113,41
Hajtatott zöldpaprika	100621	96770	116540	129110	137517	106,51
Fűszerpaprika	60576	53859	61058	78229	49900	63,79
Vöröshagyma	30487	27645	28370	44722	30226	67,59
Uborka	47211	46852	43896	49124	51731	105,31
Alma	23293	23982	36835	26653	33915	127,25
Őszibarack	65093	62352	61580	51773	64542	124,66
Málna	159362	231354	205311	348274	242013	69,49
Borszőlő	38379	41358	48712	59458	50615	85,13
Dohány	302373	340636	294606	350434	375366	107,16

Az elmúlt évben a termelői-felvásárlási árak alakulása sem mutatott egységes képet, mert míg 2000-ben az alma és az őszibarack kivételével valamennyi termékénél nőttek az árak, addig 2001-ben a vizsgált termékek egyik felében csökkentek, másik felében nőttek az árak. Ezen túlmenően nem csak a változások irányában, hanem azok mértékében is jelentősek voltak az eltérések az egyes ágazatok között.

8. táblázat

A fontosabb állati termékek termékegységre jutó árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	M.e.	Értékesítési ár					Index 2000 = 100%
		1997	1998	1999	2000	2001	
Tehéntej	Ft/l	42,57	52,97	57,09	69,24	77,20	111,50
Vágómarha	Ft/kg	170,63	218,99	231,63	280,56	361,33	128,79
Vágósertés	Ft/kg	217,92	223,45	203,17	254,02	300,18	118,17
Étkezési tyúktojás	Ft/db	13,65	12,09	14,26	16,23	17,62	108,56
Húscsirke	Ft/kg	166,85	174,63	167,25	186,60	202,49	108,51
Húsnyúl	Ft/kg	241,99	263,40	243,41	297,47	340,97	114,62

Az általánostól árnyaltabb képet kapunk, ha megvizsgáljuk az egyes évek közötti ármozgásokat. A 2001. évi árcsökkenések ugyanis döntően azoknál a termékeknél fordultak elő, amelyeknél az előző évi árak voltak kiugróan magasak, ami mint tavalyi kiadványunkban is jeleztük, egy hosszabb, stagnáló időszak után jelentkező nagyarányú ugrásból eredtek.

Legszembetűnőbb csökkenés a fűszerpaprikánál következett be, ahol a közel 36 százalékos visszaesés miatt a tavalyi ár még az 1997. évit sem érte el. A vöröshagymánál és a málnánál hasonló, 30 százalékot meghaladó mértékű volt az áresés, de míg a fűszerpaprikánál és a málnánál mindez a nagyobb kínálat miatt következett be, addig a vöröshagymánál a gyengébb minőség és az eltarthatósági problémák okozták a kedvezőtlen változást. Ezeknél ugyan szerényebb mértékű, de közel 20 százalékos csökkenést tapasztaltunk a szabadföldi paradicsomnál, és mintegy 15 százalékos a borszőlő esetében is.

Átlagot meghaladóan javult viszont az alma és az őszibarack ára, ami az alma esetében csak relatív javulást jelent, hiszen így sem éri el az 1999. évi szintet.

Mint már említettük, az állattartó ágazatok közül csak a baromfitermelők növelték termelésüket (ezek közül is főleg a pulyka-, liba- és kacsatartók), így a szűkülő árualapok következtében 2001-ben a megfigyelt ágazatok összességében emelkedtek az értékesítési átlagárak. Figyelmet érdemel azonban, hogy a vágómarha kivételével az árnövekedések – a KSH által közölt – az állattenyésztés átlagos árnövekedési szintje alatt maradtak.

Ezek közül is csak a vágósertésnél találtunk az átlagot megközelítő árnövekedést, míg a baromfiágazatokban az előző évekhez hasonlóan továbbra is lényegesen kisebbek az elmozdulások.

Ezek az ármozgások (főleg a növényi termékeknél) ismételten az elmúlt években már többször említett tényre hívják fel a figyelmet, miszerint a nem harmonikus termékpályákon kialakult értékesítési árak félrevezetik a termelőket, hosszabb távon inkább hátrányosak számukra. Különösen igaz ez a részmunkaidős kistermelőkre, akiknél sok esetben a pillanatnyi felvásárlási árak az egyedüli információk, amelyek alapján termelésre vonatkozó döntéseiket megalapozzák.

A fajlagos költségek és az értékesítési árak után a következőkben ezek együttes alakulását tekintjük át. A részmunkaidős kistermelő jövedelmének bemutatása előtt azonban feltétlenül meg kell említeni, hogy miután a költségek között a saját munkaráfordítás díja nem szerepel, itt a bruttó jövedelmek alakulását vizsgáljuk. A tendenciákat ábrák segítségével is bemutatjuk (4-8. ábra).

A megfigyelt növénytermesztési ágazatok termékegységre jutó jövedelmeit vizsgálva megállapítható, hogy a tizenhárom növényi ágazat közül ugyan egyben sem keletkezett veszteség, de csupán ötben tudtak a 2000. évinél kedvezőbb jövedelmet elérni a termelők. Az ágazatok többségében azonban romlott a jövedelempozíció. Különösen igaz ez az almára és a dohányra, hiszen ezeknél

nagyságrendekkel való visszaesés történt. A tonnánkénti 63 és a 2259 forintot szinte jelképesnek tekinthetjük, ez csak annyit jelent, hogy éppen nem váltak veszteségessé az ágazatok (9. táblázat).

9. táblázat

A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Bruttó jövedelem					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	4319	11272	8230	12354	13250	107,25
Szabadföldi paradicsom	5480	5252	1290	10338	5583	54,00
Hajtatott paradicsom	23452	32720	57906	72898	68469	93,92
Szabadföldi zöldpaprika	20363	16411	17321	16835	20278	120,45
Hajtatott zöldpaprika	50126	50518	65161	73320	80498	109,79
Fűszerpaprika	36467	30361	20922	43327	13846	31,95
Vöröshagyma	12368	9779	5102	18524	6495	35,06
Uborka	21223	15811	10980	14078	16021	113,80
Alma	6512	7836	19233	8634	63	0,01
Őszibarack	33380	28967	21550	17730	24083	135,83
Málna	20795	64819	32996	143368	92845	64,76
Borszőlő	11240	11137	14252	22640	12551	55,44
Dohány	91886	101607	31383	32883	2259	6,87

Ezen túlmenően szembetűnőek voltak a változások a zöldségfélék közül a fűszerpaprikánál és a vöröshagymánál is, mert egyharmadára esett vissza a bruttó jövedelem, de a szabadföldi paradicsomnál, a málnán és a borszőlőnél is csak szinte a 2000. évi értékek felét tudták elérni a termelők.

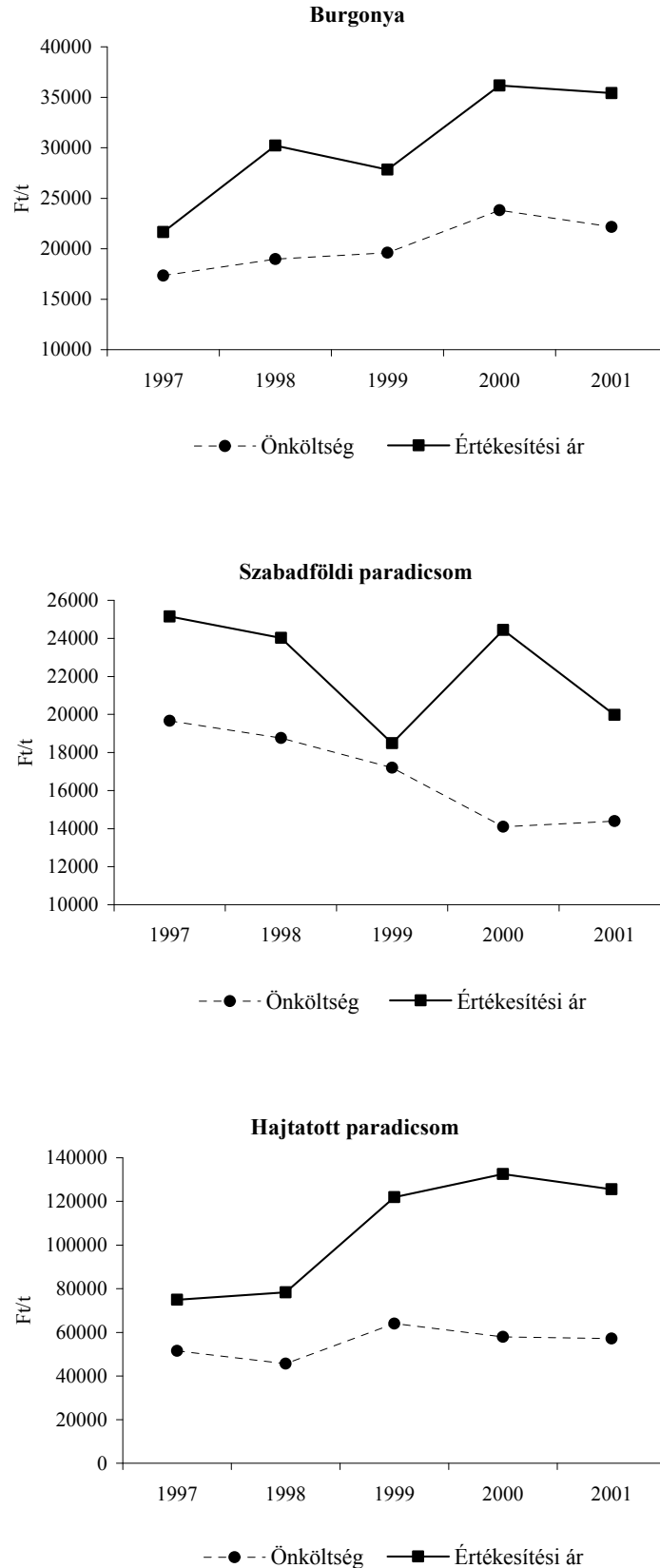
Az ágazatok többségénél tapasztalt fajlagos bruttó jövedelemromlásban az említett árubőség, illetve az ezzel összefüggésben a korábbiaknál alacsonyabb értékesítési átlagárak játszottak szerepet.

Említésre méltóan csak az őszibarack és a szabadföldi zöldpaprika jövedelemhelyzete javult 2001-ben, azt azonban itt sem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy ez mindkettőnél viszonylagos, hiszen a korábbi években érték el már ennél magasabb jövedelemszintet is a termelők (pl. 1997-ben).

A burgonya, a megfigyelt zöldség-gyümölcs ágazatok, valamint a dohány jövedelmeinek évenkénti hullámzásai jól mutatják a termelők, elsősorban az egy-két termékkel foglalkozó gazdálkodók kockázatát.

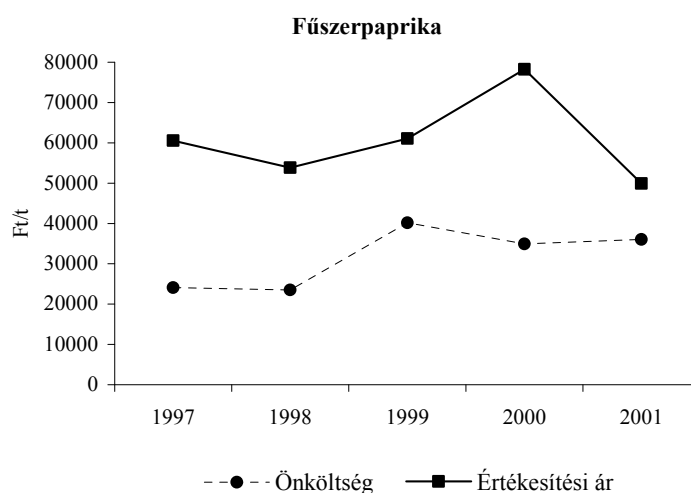
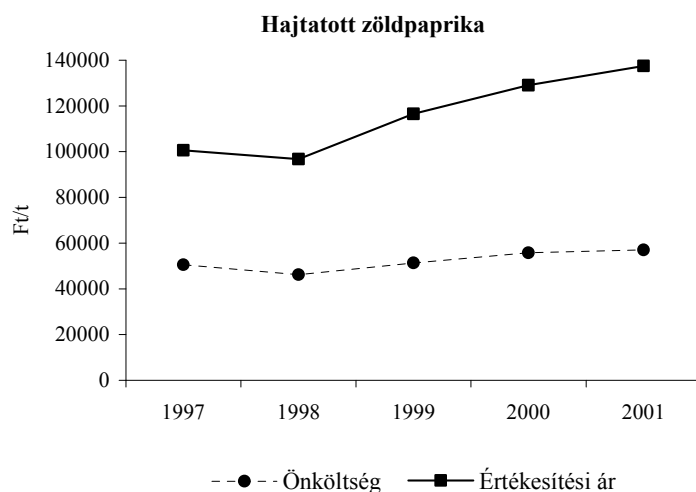
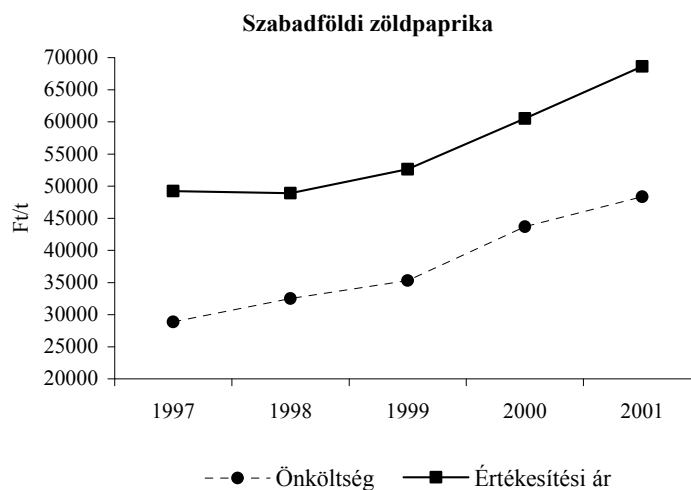
4. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1997-2001

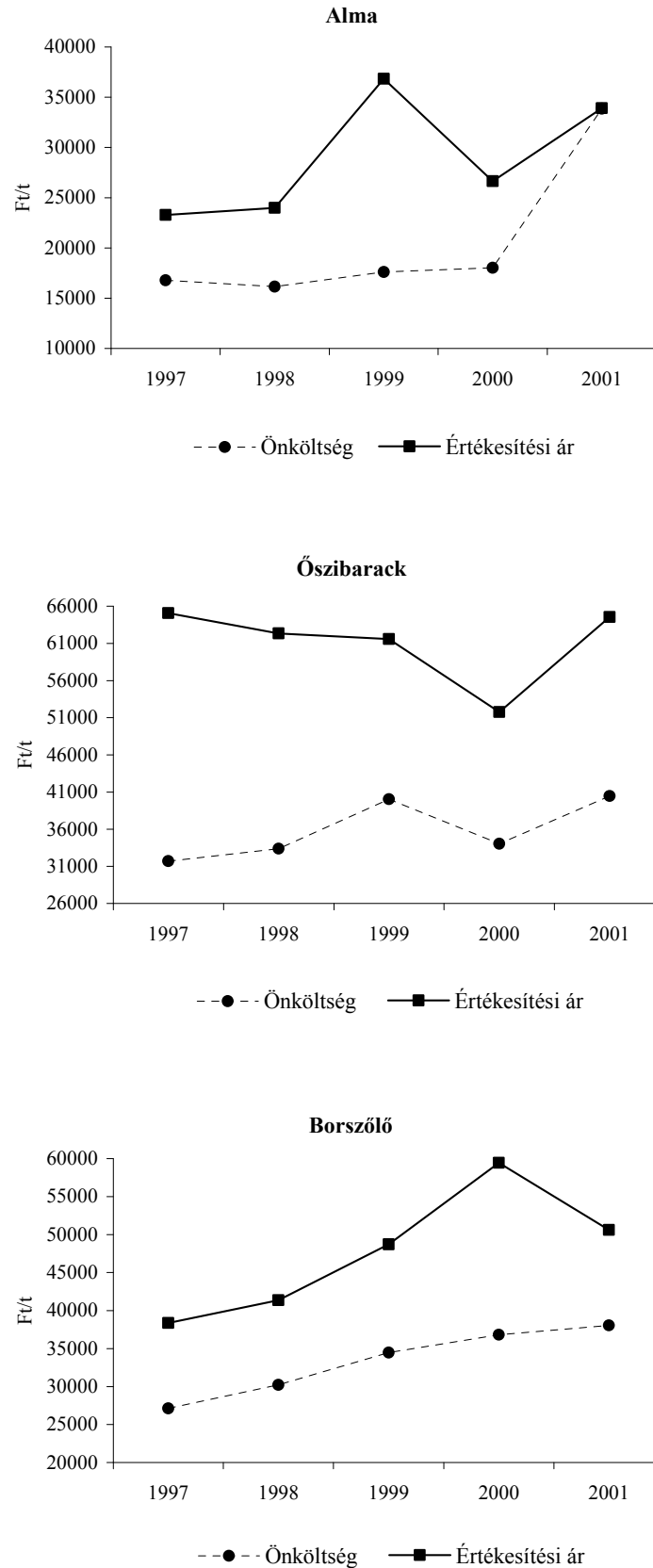
5. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1997-2001

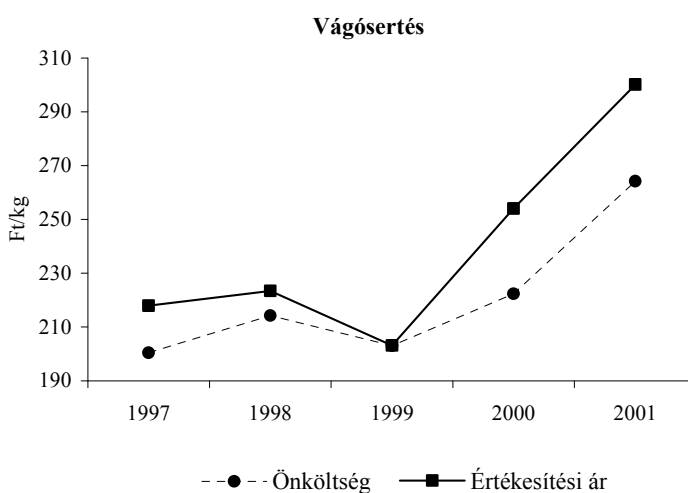
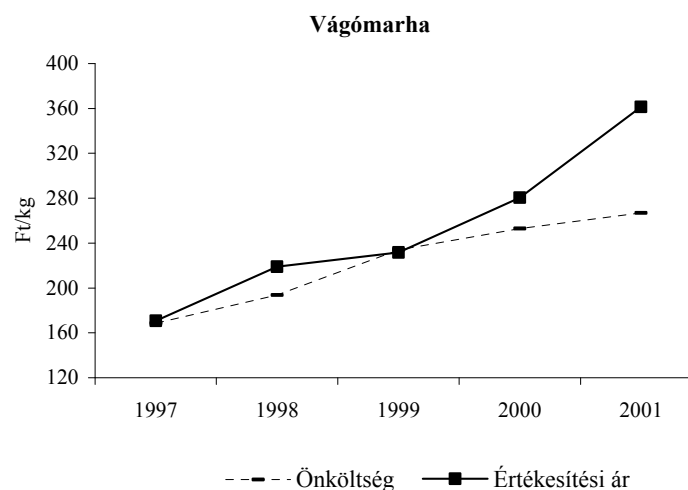
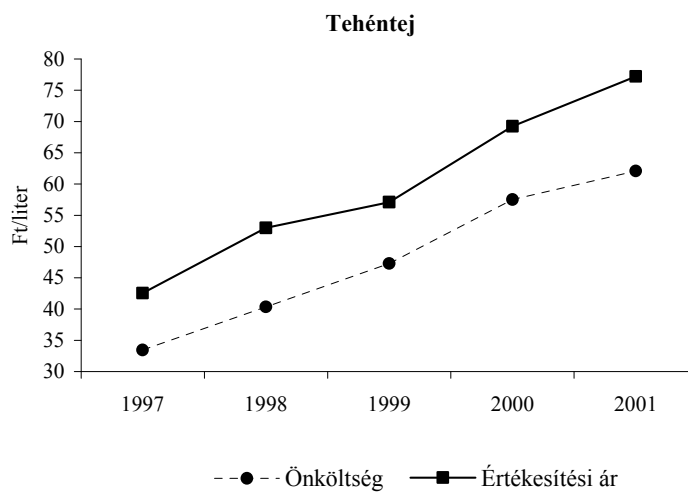
6. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1997-2001

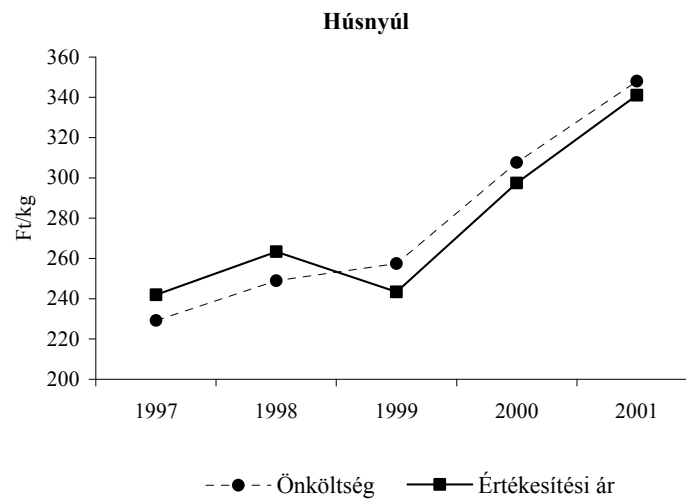
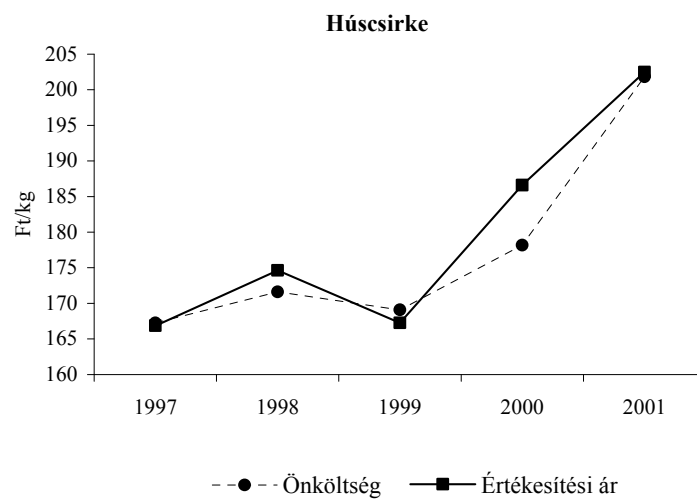
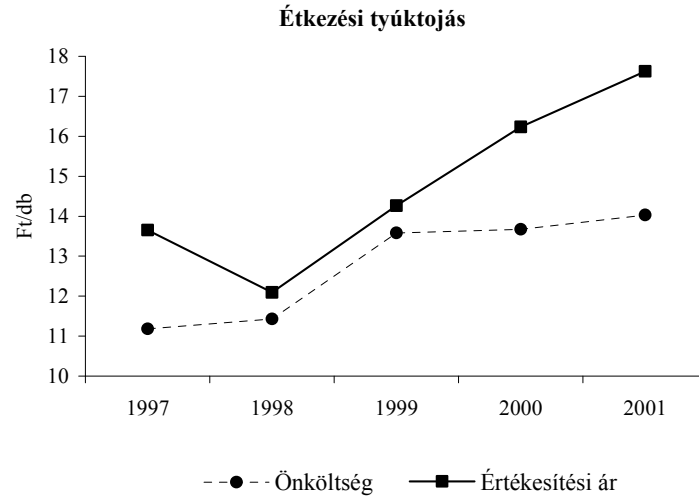
7. ábra

A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1997-2001

8. ábra

A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1997-2001

A kisüzemek állattartó ágazatainak jövedelemhelyzete a korábbi években tapasztaltakhoz képest szélsőségesebben alakult (10. táblázat). A húsnyúl veszteséges maradt, de 2000-hez képest már kisebb mértékben. Sajnálatos, hogy három éve nem tudtak eredményt realizálni a gazdák, pedig a nyúl egyike volt e termelők szerény, de folyamatos, biztos jövedelmet biztosító ágazatainak.

A húscsirke jövedelemhelyzete 2001-ben ismét romlott, az egy kilóra jutó bruttó jövedelem még az előző évi érték egy tizedét, illetve az 1 forintot sem érte el, ami elfogadhatatlanul alacsony szint.

10. táblázat

A fontosabb állati termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	M.e.	Bruttó jövedelem					Index 2000 = 100%
		1997	1998	1999	2000	2001	
Tehéntej	Ft/l	9,14	12,64	9,80	11,72	15,12	129,01
Vágómarha	Ft/kg	2,01	25,41	-2,26	27,65	94,47	341,66
Vágósértés	Ft/kg	17,46	9,23	0,12	31,65	35,99	113,71
Étkezési tyúktojás	Ft/db	2,47	0,66	0,68	2,56	3,59	140,23
Húscsirke	Ft/kg	-0,42	3,02	-1,83	8,43	0,68	8,07
Húsnyúl	Ft/kg	12,87	14,45	-13,98	-10,16	-7,02	–

A másik négy ágazatban, valóban kedvező jövedelmeket értek el a termelők, különösen a vágómarhával foglalkozó termelők helyzete alakult pozitívan 2001-ben. A bemutatott jövedelemjavulások azonban az állattartásban is megtévesztőek lehetnek, mert nem az ágazatok tartósan kedvező érdekeltség javulását jelzik. Sokkal inkább arról a jól ismert tényről van szó, hogy piaci zavarok miatt hektikus ármozgások alakulnak, ami rövid távon kedvező lehet a termelő számára, de hosszabb távon jövedelemcsökkenéshez vezet. Az állattartásban a termelői kedv hullámozása még a növénytermesztésnél tapasztaltakénál is nagyobb gondokat hordoz, hiszen relatív jó árviszonyok esetén gyakran azok is termelésbe fognak, akik már felhagytak vele, vagy a tevékenységüket „fenntartók” bővítik a termelést. A kibocsátás javulása pedig legtöbbször ismét mérsékli az árakat, ami a termelési ciklus befejezésekor derül csak ki a termelők számára. Mindez újabb piaci zavarok eredőjévé válhat, és mint azt a sertésnél gyakran látjuk, válik is.

A bemutatott időszakot tekintve tehát csak a tej- és a tojáságazat jövedelemhelyzetét tekinthetjük kiegyensúlyozottnak, bár kisebb évenkénti hullámozásokat ezeknél is tapasztalhattunk.

A részmunkaidős gazdaságok érdekeltségi viszonyainak vizsgálatánál lényeges mutatónak tekintjük az egységnyi saját munkaráfordításra jutó bruttó jövedelem alakulását is, főleg azért, mert ez a termelők számára jelzésértékű. E

termelők ugyanis nem tesznek különbséget saját munkaráfordításuk bérigénye és a tiszta jövedelmük között, hanem az anyagi természetű ráfordítások költségeinek, illetve az idegen munka díjának levonása után az árbevételből fennmaradó értéket tekintik munkájuk eredményének, és tevékenységük sorsáról gyakorlatilag ez alapján, vagyis az egy órára jutó bruttó jövedelem alakulása alapján döntenek (11. táblázat). Fontos tudni azonban, hogy e mutató értékét az igénybe vett magas idegen kézi- és gépi munka arány torzíthatja.

11. táblázat

A fontosabb növényi termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	326	934	277	965	1115	115,54
Szabadföldi paradicsom	230	208	44	532	504	94,73
Hajtatott paradicsom	176	317	664	1070	1068	99,81
Szabadföldi zöldpaprika	331	248	268	351	293	83,47
Hajtatott zöldpaprika	292	406	521	580	922	158,96
Fűszerpaprika	572	503	223	658	202	30,70
Vöröshagyma	923	765	327	1096	436	39,78
Uborka	428	338	288	420	384	91,42
Alma	332	400	447	544	2	0,37
Őszibarack	268	326	187	220	278	126,36
Málna	13	58	22	63	54	85,71
Borszőlő	144	136	141	311	175	56,27
Dohány	293	293	71	62	3	4,84

Az egy órai saját munka bruttó jövedelmét vizsgálva a burgonyáról és a zöldségágazatokról elmondható, hogy az összességében megfelelő színvonalú, az ágazatok között azonban láthatóan nagyok a differenciák. Az ültetvényeknél már csak az őszibarackról mondható ez el. A málnánál ez az érték az igen magas munkaráfordítás miatt mindig is kedvezőtlen volt. Az almánál és a dohányynál a 2001. évi rendkívül alacsony értékek a már említett kritikus jövedelemhelyzetet tükrözik.

Az állattartásban e mutató értéke hagyományosan rendkívül alacsony, amiben a kedvezőtlen jövedelemhelyzet mellett az is szerepet játszik, hogy a termelés méretéből, vagyis az alacsony állatlétszámból adódóan magas a fajlagos munkaráfordítás ezekben az ágazatokban (12. táblázat).

12. táblázat

A fontosabb állati termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Tehéntej	59	81	61	89	114	128,09
Vágómarha	2	26	-2	28	102	364,28
Vágósertés	48	25	0,32	85	95	111,76
Étkezési tyúktojás	313	80	61	261	363	139,08
Húscsirke	-8	48	-24	94	83	88,29
Húsnyúl	6	7	-5	-3	-2	–

A javuló jövedelmek következtében – a húscsirke kivételével – emelkedtek az egységnyi munkaóra jutó jövedelmek, értékük azonban továbbra is rendkívül alacsony. Mindössze a tojástermelők érték el a növényekhez hasonló kedvező eredményt.

A következőkben a termelési érték bruttó jövedelemtartamát foglaljuk össze, mely az ágazatok valós, egymással összevethető jövedelemhelyzetéről és a ráfordítások hasznosulásáról nyújt valós képet (13-14. táblázat).

13. táblázat

A fontosabb növényi termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Burgonya	19,95	37,28	29,56	34,15	37,42	109,57
Szabadszőlő paradicsom	21,79	21,87	6,98	42,30	27,94	66,05
Hajtatott paradicsom	31,30	41,74	47,47	57,99	54,51	94,00
Szabadszőlő zöldpaprika	41,37	33,55	32,90	27,82	29,55	106,22
Hajtatott zöldpaprika	49,82	52,20	55,91	56,79	58,54	103,08
Fűszerpaprika	60,20	56,37	34,27	55,39	27,75	50,10
Vöröshagyma	40,57	35,37	17,99	41,42	21,49	51,88
Uborka	44,95	33,75	25,01	28,66	30,97	108,06
Alma	27,96	32,68	52,21	32,39	0,18	0,55
Őszibarack	51,28	46,46	35,00	34,25	37,31	108,93
Málna	13,05	28,02	16,07	41,17	38,36	93,17
Borszőlő	29,29	26,93	29,26	38,08	24,80	65,13
Dohány	30,39	29,83	10,65	9,38	0,60	6,40

A bruttó jövedelmek alakulásából következően a 100 forint termelési értékre jutó bruttó jövedelemhányad is kedvezőtlenül változott 2001-ben, vagyis az ágazatok többségében jelentős csökkenés történt. E tekintetben is az alma és a dohány döntött negatív rekordot, hiszen a növényeknél – néhány veszteséges ágazattól eltekintve – még soha nem találtunk ennyire alacsony értékeket.

A javuló jövedelemtendenciát mutató ágazatokban sem tapasztaltunk jelentős kiugrásokat, markáns differenciákat az elmúlt évben, az elmozdulások minden terméknel tíz százalék alatt maradtak.

A megfigyelt növények tekintetében a legkedvezőbbben a hajtattott ágazatokban hasznosultak a ráfordítások, mely tendencia többnyire évekre visszatekintve általánosnak mondható.

14. táblázat

A fontosabb állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

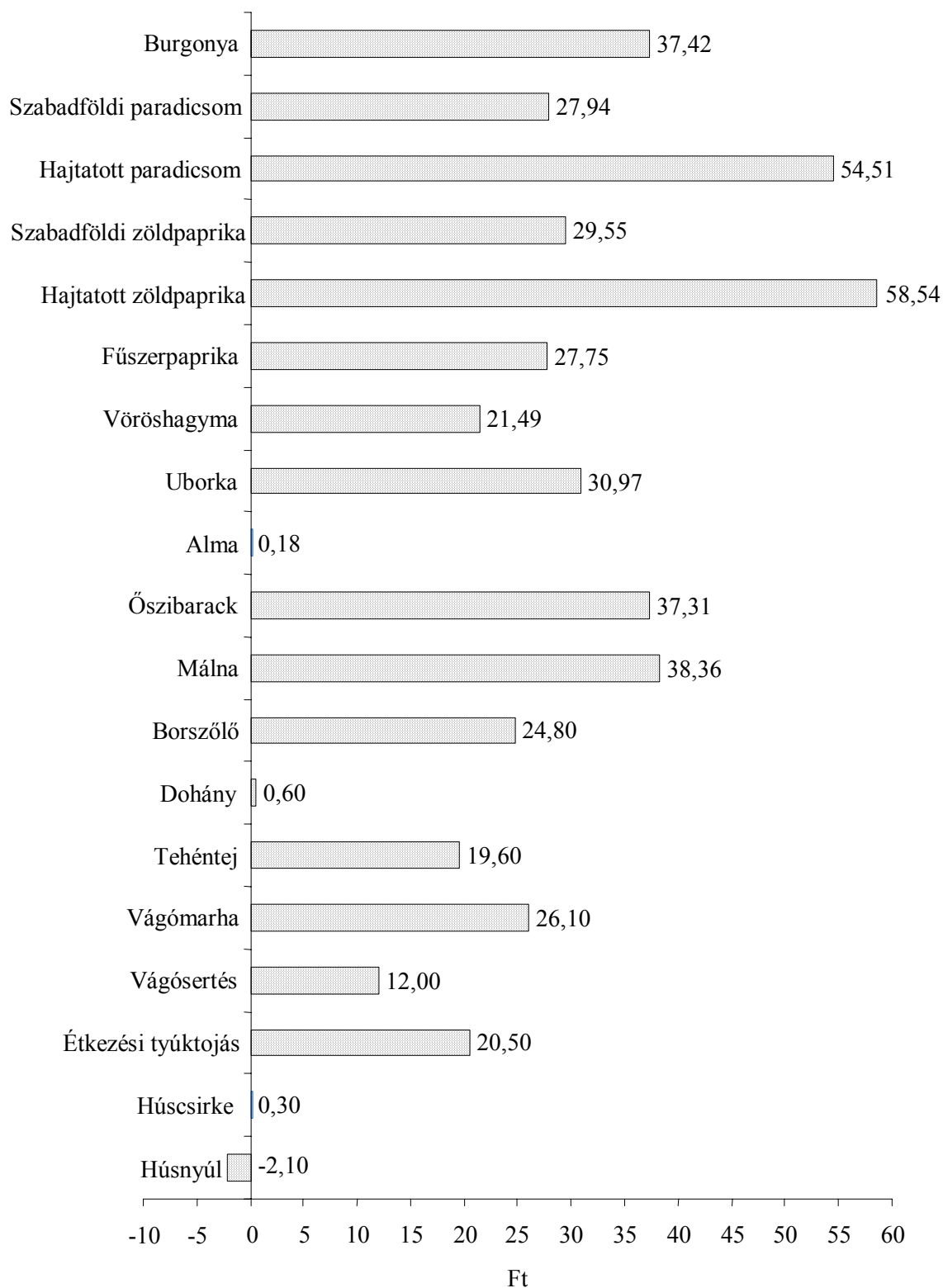
Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft					Index 2000 = 100%
	1997	1998	1999	2000	2001	
Tehéntej	21,50	23,90	17,16	16,92	19,60	115,84
Vágómarha	1,20	11,60	-0,97	9,85	26,10	264,97
Vágósertés	8,00	4,10	0,06	12,46	12,00	96,31
Étkezési tyúktojás	18,00	5,60	4,83	15,79	20,50	129,83
Húscsirke	-0,30	1,70	-1,09	4,52	0,30	6,64
Húsnyúl	5,30	5,50	-5,74	-3,41	-2,10	–

Az állattartásban – a korábbiakkal összehasonlítva – az ágazatok felében javult a jövedelmezőség, a tej, a vágómarha és a tojás esetében már közelítenek az értékek a növényeknél előfordulóakra. A húscsirke és a húsnyúl 100 forint termelési értékre jutó jövedelemhányada viszont olyan alacsony, ami már megkérdőjelezi a gazdák termelésben meglévő érdekelttségét.

A 9. ábrán grafikusán is szemléltettük a növényi és állati termékek jövedelmezőségében található különbségeket. Ezek is jelzik a korábban elmondottakat, nevezetesen azt, hogy e termelők kényszerűségből, megszokásból, más jövedelemszerzési lehetőségek hiányában is termelnek.

9. ábra

A fontosabb növényi és állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2001-ben

A részmunkaidős termelők érdekeltségi viszonyainak áttekintésénél a bruttó jövedelmet tekintjük ugyan mérvadónak, de sok hasznos információval szolgál a nettó jövedelmek ismerete is, valamint egyszerűbbé válik az egyéb termelési formák azonos ágazataival való jövedelem-összehasonlítás is (15. táblázat).

15. táblázat

**A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban termelt
főbb termékek nettó jövedelmének alakulása a saját munkaráfördítés
különböző mértékű feltételezett díjazása esetén,
2001-ben**

Megnevezés	Mérték- egység	Nettó jövedelem különböző mezőgazdasági munkadíj-színvonal esetén, Ft		
		215 Ft/óra	250 Ft/óra	335 Ft/óra
Burgonya	t	10696	10280	9271
Szabadszabó paradicsom	t	3201	2813	1871
Hajtatott paradicsom	t	54686	52443	46994
Szabadszabó zöldpaprika	t	5418	2999	-2876
Hajtatott zöldpaprika	t	61729	58673	51253
Fűszerpaprika	t	-866	-3260	-9077
Vöröshagyma	t	3295	2773	1508
Uborka	t	7039	5577	2026
Alma	t	-5660	-6591	-8854
Őszibarack	t	5451	2418	-4948
Málna	t	-277558	-337857	-484295
Borszőlő	t	-2866	-5376	-11471
Dohány	t	-151917	-177016	-237969
Tehéntej	l	8,80	7,77	5,26
Vágómarha	kg	-104,53	-137,03	-215,73
Vágósertés	kg	-45,06	-58,26	-90,31
Étkezési tyúktojás	db	1,46	1,11	0,26
Húscsirke	kg	-17,16	-20,07	-27,12
Húsnyúl	kg	-773,06	-897,77	-1200,62

A nettó jövedelmek kiszámításához számszerűsítettük a saját munkaráfördítés díjait. A kalkulációhoz az elmúlt évi aktuális „napszámokon” kívül felhasználtuk a KSH adatait, valamint a társas vállalkozásokban ténylegesen alkalmazott órabéreket is.

A saját munkaráfördítést különböző díjakon értékeltük és számoltuk el a termelési költségek részeként. Ezek alapján megállapítható, hogy már az első két kategóriában öt növényi és négy állati termék veszteségessé válik, a legmagasabb munkadíjszínvonalon pedig már a termékek több, mint fele ráfizetéses a termelők számára. A nettó jövedelmek alakulását figyelve az is elmondható, hogy a korábbi

években elvétele találtunk csak olyan növényi terméket, amely már a legalacsonyabb óradíj kategóriában is veszteségesé vált volna. Ezzel szemben az állati termékeknél fordított a helyzet. Itt a nettó jövedelmet tekintve gyakorlatilag mindig veszteséget regisztrálhattunk, csak az étkezési tyúktojást előállító termelők eredménye volt ez alól kivétel.

16. táblázat

**A főbb termékek termékegységre jutó mutatóinak szóródása
a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban,
2001-ben**

Megnevezés	M.e.	Önköltség		Értékesítési ár		Bruttó jövedelem	
		minimum	maximum	minimum	maximum	minimum	maximum
Burgonya	Ft/t	12847	30318	29000	50000	2136	28209
Szabadföldi paradicsom	Ft/t	10141	31952	17787	40110	311	17946
Hajtatott paradicsom	Ft/t	39770	74083	53000	170000	13230	111999
Szabadföldi zöldpaprika	Ft/t	30917	67794	46700	90000	12206	36446
Hajtatott zöldpaprika	Ft/t	36197	102767	62500	180000	23372	120134
Fűszerpaprika	Ft/t	26173	64804	46000	87222	6669	41327
Vöröshagyma	Ft/t	19248	37181	27000	40000	-2181	19312
Uborka	Ft/t	29026	50043	45000	82000	12160	31957
Alma	Ft/t	20887	67720	17400	70000	-3816	8640
Őszibarack	Ft/t	27707	125923	52743	130000	4077	30937
Málna	Ft/t	110122	271091	196000	280000	-56655	106030
Borszőlő	Ft/t	21912	60204	35000	76500	1949	35317
Dohány	Ft/t	165122	481308	242000	447716	-85811	158714
Tehéntej	Ft/l	49,38	72,91	61,80	100,01	1,46	37,23
Vágómarha	Ft/kg	242,39	400,18	250,56	369,91	-86,75	104,02
Vágósertés	Ft/kg	207,55	321,52	220,00	359,26	-32,75	223,40
Étkezési tyúktojás	Ft/db	12,77	16,33	14,52	18,71	1,70	4,82
Húscsirke	Ft/kg	189,14	218,50	180,00	230,00	-38,50	27,22
Húsnyúl	Ft/kg	296,13	592,99	250,00	364,65	-272,99	37,67

Végezetül szeretnénk megemlíteni, hogy az egy-egy ágazatot jellemző átlagos mutatók háttérben igen számottevőek a szóródások, ami egyértelműen következik abból, hogy a termelők a legkülönbözőbb felszereltséggel és felkészültséggel rendelkeznek. Az átlagtól való eltéréseket a három legfontosabb mutatóra, az önköltségre, az értékesítési átlagára és a bruttó jövedelemre a 16. táblázatban foglaltuk össze. A szélső értékek bemutatásával két dologra szeretnénk felhívni a figyelmet. Egyrészt a számokból látható, hogy még rendelkeznek tartalékokkal e termelők, másrészt pedig nem hagyható szó nélkül, hogy a csak „veszteséget termelőknek” fel kellene hagyniuk a termeléssel, vagy felzárkózni legalább az átlaghoz.

A 2001. évi adatok a szélsőértékeket tekintve is különböznek a korábban tapasztaltaktól. Az átlagosan kedvezőtlenebb jövedelemhelyzet ellenére kevesebb ágazatban volt negatív előjelű a bruttó jövedelem minimum értéke, és nem volt az sem igaz már, hogy az önköltségnél a legkisebbek a minimum és a maximum értékek között a különbségek. Ez persze szoros összefüggésben van az általános jövedelemromlással, hiszen az önköltség és az értékesítési ár maximumok közelebb kerültek egymáshoz.

A rendelkezésre álló adatok alapján összeállítást készítettünk arról is, hogy egy-egy tevékenységgel az általunk megfigyelt gazdák milyen nagyságrendű értéket állítanak elő, illetve ezek által milyen eredményeket érnek el (17. táblázat).

A táblázat adatai alapján jól látható, hogy az ágazatok több mint egyharmadában csak jelképesen képződött jövedelem, és négy ágazat kivételével valóban csak jövedelempótlásról beszélhetünk. A minimálbér éves összegét, amely 2000-ben 480000 forint volt, csak három ágazatban sikerült túlszárnyalniuk a termelőknek, de ennek felét is kevés ágazatban tudták előállítani a termelők.

Egy ágazatra jutó bruttó termelési érték és a bruttó jövedelem alakulása

M.e.: Ft

Megnevezés	Egy ágazatra jutó évi					
	1999		2000		2001	
	termelési érték	bruttó jövedelem	termelési érték	bruttó jövedelem	termelési érték	bruttó jövedelem
Burgonya	350653	103655	476549	162724	701388	262453
Szabadföldi paradicsom	540774	37737	794173	335961	687537	192104
Hajtattott paradicsom	627985	298133	821939	451959	937765	511217
Szabadföldi zöldséppaprika	324100	106642	372651	103683	304178	89886
Hajtattott zöldséppaprika	755412	422368	849725	482551	1204632	705155
Fűszerpaprika	299966	102787	681578	377493	432165	119915
Vöröshagyma	484838	87199	1006960	417080	869270	186790
Uborka	337850	84506	290824	83495	342162	105968
Alma	783260	408970	610812	197866	539473	995
Ószibarack	244854	85688	269370	92247	313579	117009
Málna	99371	15970	106572	43871	98859	37926
Borszóló	157739	46151	226749	86340	215275	53382
Dohány	292839	31196	512509	48092	1435113	8637
Tehéntej	1544598	265193	1970318	333472	1919714	376052
Vágómarha	530090	-5172	533234	52552	752360	196705
Vágósertés	483228	285	602332	75048	1376124	164990
Étkezési tyúktojás	5535192	267358	3884914	613492	4063738	831670
Húscsirke	501767	-5489	8719196	393906	8325771	27960
Húsnyúl	11898	-262	69046	-2358	206415	-4250

3. Információink és tapasztalataink a kistermelés néhány aktuális kérdéséről

Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően, ez évben is összefoglaljuk azokat a tapasztalatokat, amelyek ágazati adatgyűjtéseink és egyéb, a szakmai életben meglévő információk alapján rendelkezésünkre állnak. Adatgyűjtő tömbjeink „Észrevételek, javaslatok” rovatában adatszolgáltatóink évről-évre sok hasznos és kritikus véleményt fogalmaznak meg, olyanokat, amelyek rövidebb és hosszabb távon befolyással lehetnek az általuk gyakorolt tevékenységek helyzetére. Ezek között természetesen számos olyan található, amely csak közvetve kötődik az ágazatok elmúlt évi helyzetéhez, inkább a mezőgazdaság általános kérdéseire kapcsolódik, vagy esetenként azokon is túlmutat.

A megnyilatkozások között található persze néhány olyan felvetés is, amely a termelők hibás döntéseiből, rossz kockázatfelméréséből adódtak. Ezekben valójában csak maguk változtathatnak vagy javíthatnak. A számtalan jogos felvetés mellett sok olyan vélemény is megfogalmazásra kerül az adatgyűjtő lapokon, amelyeknél az elvárhatónál nagyobb állami szerepvállalást igényelnének a termelők.

A részmunkaidős termelők által megfogalmazott „elégedetlenség” bizonyos szinten persze érthető, hiszen az egyre növekvő agrártámogatásokból e kör, arányait tekintve, kisebb mértékben részesül. A támogatási rendszert érintő kritikáikkal összefüggésben, nem feledkezhetünk meg arról, hogy e termelők jelentős része már csak objektív okok miatt sem tudott, tud lépést tartani a gazdasági élet változásaival, nem várható el tőlük, hogy belássák, az állam csak életképes egzisztenciákat és piacképes tevékenységeket támogathat az adófizetők pénzéből. Az érintettek (pontosabban a nem érintettek) számára kevésbé nyilvánvaló, hogy ők maguk nem rendelkeznek azzal a háttérrel, ami jogosulttá tenné őket a kedvezmények igénybe vételére.

Csak ismételni tudjuk, hogy a termelőket folyamatosan tájékoztatni kell, sok ismeretanyag közreadására van szükség ahhoz, hogy szemléletváltozásuk bekövetkezhessen, ami különösen a várható Európai Unió csatlakozásunkkal összefüggésben elengedhetetlen

A gazdálkodók nagyobb szerepet vállalhatnak, önmagukért többet tehetnének azzal, ha jobban és gyakrabban élnének az önálló szerveződések lehetőségével. Látható, hogy kiszolgáltatottságuk ellenére igen nagy bizalmatlanság tapasztalható a másokkal való együttműködésekkel szemben e termelők körében, ami egyrészt az ismert, szomorú „történelmi hagyaték”, másrészt pedig a rendszerváltást követő évek néhány keserű csalódásának következménye (ami érthető, mert elég talán utalnunk a termelők jóhiszeműségét kihasználó, magukat komoly felvásárlónak kiadó szélhámosokra, csalókra, stb.).

A birtokméretek növelése mellett, ezek a saját szerveződések alapuló beszerző-értékesítő (raktározó, elsődleges feldolgozó, stb.) szövetkezések, valamint

a jelenleginél szélesebb körben működő vertikális integrációk lennének képesek javítani – a mai magyar mezőgazdaság egyik nagy feszültségforrásán – az 1-2 hektár alatti gazdaságok hatékonysági helyzetén.

Természetesen mindhárom kérdésben tapasztalható javulás. Amint azt már az előző fejezetben is taglaltuk, e termelői körnél az elmúlt évek során lassú, kismértékű, de számszerűsíthető koncentráció figyelhető meg, találkozunk civil szerveződésekkel és az integrációk terén is vannak egyre kedvezőbb jelenségek. Az előző évek tanulmányaiban ezekkel a részmunkaidős termelést általában érintő kérdéskörökkel már többször és részletesen foglalkoztunk. Ezekhez viszonyítva 2001-ben nem történtek külön említést érdemlő változások.

A következőkben azokra a sajátosságokra szeretnénk felhívni a figyelmet, amelyek 2001-ben alapvetően érintették a tanulmányban szereplő ágazatok valamelyikét. Ezekkel kapcsolatban azonban esetenként nem kerülhetjük meg, hogy visszautaljunk a korábbi években elmondottakra, mert a tevékenységek gyakorlásával összefüggő problémáknak egy része nem új keletű.

- A **burgonyatermelés** az elmúlt évek egyik legproblémásabb tevékenységévé vált. A kilencvenes évtized elején megbomlott a kereslet-kínálat egyensúlya, az alacsony termésátlagok következtében a hazai ellátás biztosításának érdekében még importra is sor került. Ettől kezdve, a magas árak hatására a termelők bővítették a termelést, majd a túlkínálat miatti alacsony árak következtében ismét visszaszorították azt. A folyamatot jól tükrözi a vetésterület alakulása: 1991 és 1995 közötti években az országos vetésterület 48 és 57 ezer hektár között mozgott, majd 1996-ra már elérte a 75 ezer hektárt. Azóta ismét folyamatosan csökken, 2000-re 47, 2001-re pedig 37 ezer hektárra esett vissza. Mindeközben, sajnálatos módon nemcsak a termőterület változott, változott a minőség és nem kedvező irányba. A szinte rendszeresen jelentkező túlkínálat velejárójává vált, hogy a kistermelők nagy része eladatlan készleteinek elvetésére alapozta a következő évi termelését, és ezzel ismét egy ördögi kör alakult ki. A burgonya leromlása ugyanis jól ismert jelenség a termesztők körében. Mindeközben a hazai kereskedelemben is hatalmas változások következtek be az üzletláncok meghonosodásának eredményeként, aminek hatására a korábbiaknál is jobban felértékelődtek a minőséggel szembeni elvárások. Eközben Európa országaiban is rekordtermés volt tapasztalható. A hazai piacon összeomlás szerencsére nem következett be, és megkezdődött a rég várt folyamat. Először csak a legkisebbek kezdtek lemorzsolódni, majd már láthatóan, egyre inkább csak azok foglalkoznak a termeléssel, akik valóban értenek hozzá. Ma már egyre kevésbé lehet hazardírozni, előtérbe került a korszerű, célirányos gazdálkodás. A hozam önmagában már kevésbé meghatározó, sokkal inkább előtérbe kerültek a feldolgozási szempontok, mint például a hámozási veszteség, nyersgumó elszíneződése, a főzés utáni szürkülés, a burgonya konzisztenciája (szappanos, lisztes), textúrája, a hasznosítási irány, stb.

A termelőknek a piaci nehézségek mellett mindig újabb növény-egészségügyi problémákkal is szembe kell nézniük. Sajnos hazánkban is megjelent a barna gyűrűs rothadás, amely súlyos károkat hagy maga után, így ahol ez a betegség megjelenik, ott öt évig nem lehet a növényt termesztetni.

- A **szántóföldiparadicsom-termesztéssel** kapcsolatban azt érdemes megjegyezni, hogy a magyar termelésben is megjelent már a fürtös paradicsom, amit a hazai fogyasztók eddig csak az importból szerezhettek be. A szakemberek szerint várható, hogy a hazai piacon is lesz kereslet e különleges formájú termék iránt, de emellett az exportpiacokon is komoly lehetőségek kínálkoznak, különösen a csatlakozás utáni időszak jelenthet e téren majd előre lépést. A déli országok felé nyithatnak majd vele a termelők, mert az ottani forró nyarak nem kedveznek a termesztésnek, a mi termelőink viszont májustól októberig jó minőséget tudnak előállítani e termékből.

Az elmúlt évek során sokat kellett foglalkozni a kedvezőtlen növény-egészségügyi helyzettel, mert – főleg – az ipari célra termesztett paradicsomnál nagyon sok gondot okoztak a gombás (főleg a Phytophthora) és a baktériumos (Pseudomonas, Xanthomonas) betegségek. (Phytophthora rezisztens fajták egyéb hátrányos tulajdonságaik miatt nem terjedtek el.) A 2001-es év e téren szerencsére kedvező volt, a termelőknek nem okozott külön megterhelést a növényvédelem.

- A **hajtatott paradicsom- és a paprikatermesztés** nagyon sok változáson ment keresztül az elmúlt években. Az ősztől-tavaszig szinte folyamatosan jelenlévő import a termelés korszerűsítésére ösztönözte a termelőket. A két növény között azonban arányeltolódás figyelhető meg a paprika javára. A paradicsom problémásabb, szedése, tárolhatósága, szállíthatósága és ingadozóbb értékesítési ára miatt a termelők egy része átváltott a paprikára, amelynek exportja is folyamatosan nő, decembertől-márciusig Nyugat-Európában jól eladható.
- A **szabadföldi zöldpaprikát** termelők kedvező árakat realizáltak 2001-ben. Egyetlen probléma vetődött fel e növényvel összefüggésben, hogy ma már az úgynevezett fehér hegyes típusú paprikát nem csak hazánkban termesztik, különösen Spanyolország jelent számunkra konkurenciát.
- A **fűszerpaprika** 2001-ben komoly csalódást okozott a termelőknek, mert a 2000. évi kimagaslóan magas árak jelentősen visszaestek, pedig a hosszú őszt következtében kiváló volt a minőség. (Az időjárás szerencsére nem segítette a betegségek terjedését.) Mindez elsősorban a nyugati piac érdektelensége miatt következett be. Az elmúlt tíz esztendőben nagyon megváltozott a kereslet, a keleti piac elzárkózott előlünk, a hazai fogyasztás is szűkült, ráadásul a megmaradt piacainkat ma már olyan országok is veszélyeztetik, akik, annak idején nem foglalkoztak még a növény termesztésével. Brazília, Dél-Afrika olcsón, jó minőségben szállít hagyományos piacainkra. Csak a minőségben tudjuk tartani a versenyt, az árban már sajnos nem. A piaci nehézségeket az is fokozta, hogy a 2000. évi kedvező árak miatt sok olyan termelő is „paprikázott” aki korábban nem – ráadásul szerződés nélkül -, növelve ezzel a feleslegeket.

- A **vöröshagyma** termelők helyzetén sokat lendített, hogy az ágazat 2001-ben bekerült a szabályozási rendszerbe. A minőségi támogatás bevezetése ellenére az elmúlt évi termés minősége elmaradt az elvárhatótól. (Legnagyobb gondot a korábbiaknál rosszabb eltarthatóság okozta.) A hagyma külkereskedelmét kedvezőtlenül befolyásolta továbbá a forint értékváltozása is. A termék védelme érdekében a TermékTanács tervezi a „makói vöröshagyma” védjegy mellett a földrajzi árujelző bevezetését is.
- Az **uborka** az elmúlt év egyik sikeres, de problémáktól nem mentes növénye. Az ágazat az orosz piac elvesztése óta, ha nem is könnyen, de helyre állt. A két éve megtelt raktárak kiürültek. A konzervgyárak megtalálták helyüket a nyugati piacokon, bár a magas vám nehezíti a bejutásunkat. (A friss export 15%, a konzervuborka vámja 17,6%, egyébként Csehországé, Szlovákiáé is ugyanennyi, míg Lengyelországé 15%.) Az apró méretű 2-5 centis uborka gond nélkül eladható, viszont az egy centis uborka már nem keresett. (Korábban ennek az ún. cornichon uborkának volt a legnagyobb keletje.) A termékpálya azonban nem szabályozott, így az árualapot nehezen teremtették elő a feldolgozók, sőt importra is kényszerültek 2721 tonna mennyiségben.
- Az **almaágazat** helyzete 2001-ben tovább romlott. A javuló fajtaösszetétel ellenére a gondok száma csak nőtt. A termés nagy része még a tavaszi fagyok idején megsemmisült, de a lényegesen alacsonyabb termésmennyiségek értékesítése is gondot okozott a termelőknek. (A fagykár azonban nemcsak a mennyiségekre, de a minőségre is igen kedvezőtlen hatást gyakorolt.) Nagyon visszaesett a hazai fogyasztás (15 év alatt 30 kg-ról 10 kiló alá), és a léalmapiacon is egyre nagyobb gondok mutatkoznak. Ez különösen azért gond, mert kivitelünk több mint 70 százaléka léalma. Kína almasűrítmény exportja gyakorlatilag az egész világot megzavarja. A súlyos értékesítési gondok ellenére mind étkezési, mind léalma érkezik az országba, és míg az étkezési import gyakran nem versenytársa a hazainak, addig ez a léalmával kapcsolatban nem mondható el.
- Az **őszibaracknál** a kora tavaszi fagyok hasonlóan nagy károkat okoztak, amit tovább súlyosbított a nyári aszály. Az almával ellentétben viszont a terméskiesés következtében keresleti piac alakult ki az ágazatban.
- A **málnatermelésre** kedvezően hatott a 2001. évi időjárás, így minőségében és mennyiségében is kedvező volt a termés. Az értékesítés területén viszont nagyon komoly gondok adódtak. Kaotikus viszonyok voltak: a termelők a legegyszerűbb információkat nem kapták meg a felvásárlóktól, mint például tálcás vagy gurulós kiszerezést várnak-e el, milyen áron, stb.
- A **szőlőágazat** számára növényvédelmi szempontból a 2001. év kritikus volt. A termelők hosszú ideig csak „lisztharmatos” évnek nevezik a tavalyit. A fertőzések ellenére a mennyiséggel nem adódott probléma, az még így is meghaladta a 2000. évit. A minőség viszont messze elmaradt az elvárhatótól. Ez csak tovább nehezítette az ágazat helyzetét, amely évek óta súlyos piaci gondokkal küzd, úgy belföldön, mint külföldön. A szőlőből készült bornak

egyre több vetélytársa akad az alkoholos italok mellett, ma már az üdítő italok piacán is. A bor egyre kevésbé tudja felvenni a versenyt az agyon reklámozott sörök és üdítők mellett. A magyar bornak persze a nemzetközi piacokon meg kell vívnia a versenyt az olcsó francia, olasz, spanyol borokkal is.

- A **dohánytermelés** jövedelmezősége évről évre romlik, hiába születtek rendelkezések az ágazat hanyatlásának megfékezésére. 2000-től a dohány is kap minőségi támogatást, ennek összezszerúsége nem oldja meg a termelők gondjait. A termelők kívárnak, reménykednek abban, hogy az EU-csatlakozást követően nagyságrendekkel javul helyzetük. Az elvárások azonban jelenleg túl messze vannak a gyakorlattól, hiszen mai ismereteink szerint évekig a támogatásoknak csak egynegyedére számíthatnak.
- A **tejtermeléssel** kapcsolatban annyit szeretnénk megemlíteni, hogy az általunk megfigyelt termelők kezdik belátni, hogy csak a minőségi termeléssel és az állománybővítéssel tudnak a piacon maradni, látják egyre nagyobbak velük szemben is a piaci elvárások. Súlyosbítja a kistermelők helyzetét, hogy hazánk több hivatalos dokumentumban is vállalta az EU tejhygiéniai szabályozásának átvételét. Ezek, valamint a gazdák kiöregedése is hozzájárul ahhoz, hogy folyamatosan csökken e körben a termelői kedv és ezáltal a tehénállomány. Ismereteink szerint, napjainkban a tehénértékesítés okozza a gazdáknak a legnagyobb gondot a BSE vizsgálatok miatt. Úgy fogalmaztak: lassan a tehén szelekció nem a kiöregedett tehének értékesítéséből, hanem a természetes elhullásból fog állni. Érthető a hazai óvatosság, mert ezt a betegséget hazánkban ugyan nem regisztrálták, de az EU ennek ellenére a hármas besorolást adta, ami azt jelzi, hogy valószínűsíthető hazánkban is a felbukkanása.
- A **marhahizlalás** nehéz időszakot él át, szoros összefüggésben a BSE betegséggel. A fogyasztók bizalma nagyon megrendült, a szaktárca szeretné visszaállítani a bizalmat. Ennek érdekében bevezették az ún. szigorított vágási technológiát. (Az egy évnél idősebb szarvasmarhák gerincoszlopát a fejvel együtt eltávolítják.)
- A **sertéshizlalással** foglalkozó termelők 2001. év végére csökkentették kibocsátásukat, ami egyrészt a hazai kereset visszaszorulásával, másrészt a keleti exportpiacok szűkülésével magyarázható. A fogyasztás visszaesésében igen nagy szerepet játszott, hogy a sertéshús az egészségtelen húsfélék kategóriájába sorolódott, amit az utóbbi időszakban igyekeznek cáfolni a szakemberek (42 kg-ról 28-ra esett vissza az egy főre jutó éves sertéshúsfogyasztás). A legutóbbi vélemények szerint a sovány sertéshús sem egészségtelenebb a baromfiúsoknál. Az év különböző időszakaiban igen jelentős ármozgások alakultak ki, az év első nyolc hónapjában a kedvező exportlehetőségek miatt kereslet alakult ki a sertéspiacon, majd szeptembertől kezdődően folyamatosan csökkentek a felvásárlási árak. A szakemberek gyakran hangoztatják, hogy a piaci prognózisokat akár két-három évre előre

el lehet készíteni, de vannak tényezők, ilyen például Oroszország pénzügyi válsága, vagy a szeptemberi terrortámadás, amelyeket képtelenség előre megjósolni.

- A **húscsirke** ágazat a sertés legnagyobb „riválisa”. (A hazai fogyasztásban mennyiségét tekintve, gyakorlatilag elérte sertéshúsét.) Térnyerése a fogyasztásban nem jelentette egyidejűleg azt is, hogy a tevékenység gyakorlása kiszámítható, zökkenőmentes legyen. Önellátási fokunk (108 százalék) továbbra is lehetővé teszi az exportot, de versenyképességünk egyre csökken, különösen a nagy EU integráló cégek tevékenységével szemben. (Mint például a francia Doux és Bourgoin, az olasz AIA, az angol Hilldown cégek.) Az egyre erősödő piaci versenyben az ázsiai és amerikai országok egyre nagyobb szerepet töltenek be, a világ baromfihús termelésének legnagyobb tényezői az USA és Kína, és láthatóan kedvező adottságaik miatt azok is maradnak. A húscsirkénél azonban a világpiaci versenyben nemcsak az országok között alakult ki hatalmas küzdelem, az ágazatnak egyre jobban meg kell mérkőznie – legalábbis Európában és az USA-ban – a pulykahús előretörésével. A pulykahús térnyerését jelzik a 1995-2000 közötti exportadataink is, hiszen a broyler részaránya csökkent (47,3-ról 32,2-re), míg a pulykáié (18,7-ről 24,6-ra) növekedett. Az arányok átrendeződésében természetesen a többi baromfifélének, a kacsának és libának is szerepe volt. Ezeknél, természetesen a húson kívül a máj és a toll exportja is jelentős. A hazai csirkehús-fogyasztás szerkezete is sokat módosult az elmúlt években, hiszen az áruházláncok megjelenése, valamint a továbbfeldolgozott termékek hazai térhódítása e termék piacán is nagy változásokat eredményezett. A szakemberek szerint a fogyasztásban erős polarizáció indult el, mely jelenleg is folyamatban van. Nőtt a vásárlóerő a különleges termékek iránt, illetve a szegényebb rétegek részéről igen nagy igény mutatkozik a relatív olcsó termékek iránt. Ez utóbbi paradox módon szerencsés, mert a kicsontozott mell- és combrészek mellett az aprólék ma már szinte mellékterméknek számít.
- A **tojástermelőknek** legfontosabb feladatuk, hogy az EU-csatlakozásunk idejére felkészültek legyenek az EU jól ismert magas igényeinek megfelelni. Egyelőre nem csak az ökológiai gazdálkodás és a biotermék-előállítás területén kell előrelépniük, komoly lemaradásban vannak még az EU szigorú élelmiszer-forgalmazási előírásaival szemben is. Első lépés tehát a tojás jelölésének megoldása, mert egyelőre a fogyasztók csak a dobozos tojás csomagolásáról tudják megállapítani az árú frissességét. A jelölés, válogatás kérdésének megoldása különösen a kistermelői körben okoz nehézségeket. E területen a regionális osztályozó, csomagoló szervezetek létrehozása jelentene megoldást.
- A **nyúltartásban** továbbra sem szűntek meg az évek óta ismert gondok. Pontosabban, jelentősen megváltozott a termelői kör, a nyúlhús jelentős hányadát ma már nem ez a kistermelői réteg állítja elő. Az e termelői körből kikerült nyulak nem egyöntetű minőségűek, vágási kitermelésük

számszerűsíthetően rosszabb, mint a vállalkozói rétegből kikerülteké. Ezek az igen kis méretű, elszórtan tevékenykedő termelők előbb-utóbb nem találnak felvásárlót, aki nyulaikat átvenné. A kistermelői nyulak nagy része agyonkeresztezett, illetve az állományok spontán keresztezéssel alakultak ki, ezért a vágásra kész állatok nagyon változatosak. A piac érthető módon egyöntetű árut igényel, és a szabályozó rendszer is csak ezt tudja preferálni. Nagy gond van továbbá a nyulak súlyával is, mert a vágóhidak a legalább 2,7-2,8 kilós élősúlyú állatokat igénylik. (Ezt az indokolja, hogy a kereslet a darabolt kiszereleké iránt növekedett meg.) A nagyobb súly viszont a termelőktől mintegy 8-10 napos továbbtartást igényel. A minőségi előrelépés igényét támasztja alá az a sajnálatos tény is, hogy csökken a nyúl exportja, az exporton belül viszont túlsúlyba került a feldolgozott termékek aránya.

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat:	A termelői csoportok és a kisgazdaságok száma a megfigyelt ágazatokban, 2001-ben	9
2. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termésátlagának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	16
3. táblázat:	A főbb termékek önköltségének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	20
4. táblázat:	A fontosabb állati termékek önköltségének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	21
5. táblázat:	Az átlagos ágazati méret alakulása.....	22
6. táblázat:	A szerződött és a szabadpiaci értékesítés aránya a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2001-ben	23
7. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó értékesítési árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	24
8. táblázat:	A fontosabb állati termékek termékegységre jutó árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	24
9. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	26
10. táblázat:	A fontosabb állati termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	32
11. táblázat:	A fontosabb növényi termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	33
12. táblázat:	A fontosabb állati termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	34
13. táblázat:	A fontosabb növényi termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	34
14. táblázat:	A fontosabb állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	35
15. táblázat:	A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban termelt főbb termékek nettó jövedelmének alakulása a saját munkaráfordítás különböző mértékű feltételezett díjazása esetén, 2001-ben	37

16. táblázat: A főbb termékek termékegységre jutó mutatóinak szóródása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2001-ben.....	38
17. táblázat: Egy ágazatra jutó bruttó termelési érték és a bruttó jövedelem alakulása.....	40

Ábrák jegyzéke

1. ábra:	Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása.....	17
2. ábra:	Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása.....	18
3. ábra:	Az alma, az őszibarack és a borszőlő termésátlagának és önköltségének alakulása.....	19
4. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1997-2001	27
5. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1997-2001	28
6. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1997-2001	29
7. ábra:	A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1997-2001	30
8. ábra:	A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1997-2001	31
9. ábra:	A fontosabb növényi és állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2001-ben	36

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet:	A burgonya költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	55
2. melléklet:	A szabadföldi paradicsom költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	56
3. melléklet:	A hajtattott paradicsom költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	57
4. melléklet:	A szabadföldi zöldpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	58
5. melléklet:	A hajtattott zöldpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	59
6. melléklet:	A fűszerpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	60
7. melléklet:	A vöröshagyma költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	61
8. melléklet:	Az uborka költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	62
9. melléklet:	Az alma költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	63
10. melléklet:	Az őszibarack költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	64
11. melléklet:	A málna költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	65
12. melléklet:	A borszőlő költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	66
13. melléklet:	A dohány költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	67
14. melléklet:	A tehéntej költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	68
15. melléklet:	A vágómarha költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	69
16. melléklet:	A vágósertés költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	70
17. melléklet:	Az étkezési tyúktojás költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	71
18. melléklet:	A húscsirke költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	72
19. melléklet:	A húsnyúl költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	73

1. melléklet

A BURGONYA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	635	380	242
2.	Vetésterület, termőterület	ha	355,60	258,50	216,50
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,56	0,68	0,89
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	18,58	42,06	19,34
5.	Főtermék mennyisége	t	7996,00	5006,30	4792,50
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	6470,00	4476,00	4289,00
7.	Termésátlag	t/ha	22,49	19,37	22,14
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	171781	168520	186135
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	26910	22424	25016
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	30976	34529	39283
11.	Energiaköltség	Ft/ha	22880	31789	36303
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	27978	39864	40243
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	280525	297126	326980
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	95807	92114	90612
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	11154	17495	18023
16.	Egyéb költség	Ft/ha	22233	21216	18895
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	409719	427951	454510
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	1429	681	236
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	20486	21398	22726
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	428776	448668	477000
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	12292	12839	13635
23.	Termelési költség	Ft/ha	441068	461507	490635
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	506565	626470	701518
25.	Termelési érték	Ft/ha	626167	700807	784000
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	185099	239300	293365
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	277	248	263
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	668	965	1115
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	19065	23163	21545
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	19612	23826	22161
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	27842	36180	35411
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	8230	12354	13250
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	29,56	34,15	37,42

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

2. melléklet

**A SZABADFÖLDI PARADICSOM
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	117	103	115
2.	Vetésterület, termőterület	ha	116,60	116,80	112,70
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	1,00	1,13	0,98
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	23,97	25,67	26,80
5.	Főtermék mennyisége	t	3411,10	3359,40	3957,20
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	3298,60	3316,20	3955,20
7.	Termésátlag	t/ha	29,25	28,76	35,11
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	27593	28235	30688
9.	Mútrágyaköltség	Ft/ha	18986	24577	21715
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	27324	28634	28833
11.	Energiaköltség	Ft/ha	61256	58084	50335
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	18773	42839	44036
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	153932	182369	175607
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	234402	128704	213658
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	14382	16439	18396
16.	Egyéb költség	Ft/ha	84500	47948	62387
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	21441	0	1952
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	465775	375460	468096
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	23289	18773	23405
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	489064	394233	491501
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	13973	11264	14043
23.	Termelési költség	Ft/ha	503037	405497	505544
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	523015	693809	701267
25.	Termelési érték	Ft/ha	540774	702808	701568
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	37737	297311	196024
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	854	559	389
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	44	532	504
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	16720	13708	13999
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	17198	14099	14399
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	18488	24437	19982
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	1290	10338	5583
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	6,98	42,30	27,94

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

3. melléklet

**A HAJTATOTT PARADICSOM
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	148	143	131
2.	Vetésterület, termőterület	ha	8,60	9,80	9,95
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,06	0,07	0,08
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	27,00	17,38	16,98
5.	Főtermék mennyisége	t	738,00	868,00	928,60
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	720,00	831,80	897,00
7.	Termésátlag	t/ha	85,81	88,57	93,33
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	975581	1063265	1105528
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	145000	146224	169447
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	189535	222347	214171
11.	Energiaköltség	Ft/ha	999826	1185102	1143387
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	770436	823878	816563
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	3080378	3440816	3449096
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	554730	642449	786533
15.	Értécsökkenési leírás	Ft/ha	497203	542436	590714
16.	Egyéb költség	Ft/ha	957994	463469	110553
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	5090305	5089170	4936896
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	210867	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	254515	254459	246845
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	5344820	5132762	5183741
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	152709	152675	148107
23.	Termelési költség	Ft/ha	5497529	5285437	5331848
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	10211628	11252449	11322714
25.	Termelési érték	Ft/ha	10466417	11741991	11722061
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	4968888	6456554	6390213
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	7487	6036	5983
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	664	1070	1068
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	62287	57951	55542
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	64066	59675	57129
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	121972	132573	125598
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	57906	72898	68469
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	47,47	54,99	54,51

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**A SZABADFÖLDI ZÖLDPAPRIKA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	219	203	198
2.	Vetésterület, termőterület	ha	114,70	106,60	73,90
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,52	0,53	0,37
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	24,33	25,08	25,27
5.	Főtermék mennyisége	t	1357,60	1238,40	885,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	1346,00	1185,40	873,00
7.	Termésátlag	t/ha	11,84	11,62	11,98
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	46121	57438	50429
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	13545	32358	44888
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	49360	33837	26880
11.	Energiaköltség	Ft/ha	50803	56950	86752
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	76545	103187	122806
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	236374	283770	331755
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	93283	97793	113055
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	29892	42920	55515
16.	Egyéb költség	Ft/ha	27663	46316	39733
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	904	3789
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	387212	469895	536269
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	19361	23495	26813
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	406573	493390	563082
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	11616	14097	16088
23.	Termelési költség	Ft/ha	418189	507487	579170
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	617735	672863	810658
25.	Termelési érték	Ft/ha	623269	703115	822104
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	205080	195628	242934
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	766	558	828
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	268	351	293
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	34339	42460	47002
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	35320	43674	48345
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	52641	60509	68623
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	17321	16835	20278
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	32,90	27,82	29,55

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

5. melléklet

**A HAJTATOTT ZÖLDPAPRIKA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	216	223	219
2.	Vetésterület, termőterület	ha	14,60	15,50	21,43
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,07	0,07	0,10
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	24,50	22,23	23,08
5.	Főtermék mennyisége	t	1352,00	1457,30	1918,40
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	1285,00	1455,20	1870,00
7.	Termésátlag	t/ha	92,60	94,02	89,52
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	1297671	1320516	1065096
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	146692	135879	147317
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	90130	254806	159699
11.	Energiaköltség	Ft/ha	1021524	1140832	1298968
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	723904	742581	755250
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	3279921	3594614	3426330
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	418108	573045	785936
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	500455	506165	361300
16.	Egyéb költség	Ft/ha	206832	182968	152655
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	4405316	4856792	4726221
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	220266	242840	236311
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	4625582	5099632	4962532
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	132159	145704	141787
23.	Termelési költség	Ft/ha	4757741	5245336	5104319
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	10257105	12121310	11999862
25.	Termelési érték	Ft/ha	10791604	12138922	12310522
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	6033863	6893586	7206203
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	11575	11882	7815
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	521	580	922
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	49952	54240	55435
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	51379	55790	57019
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	116540	129110	137517
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	65161	73320	80498
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	55,91	56,79	58,54

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**A FŰSZERPAPRIKA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	419	361	352
2.	Vetésterület, termőterület	ha	291,00	283,00	298,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,69	0,78	0,85
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	30,15	29,50	29,64
5.	Főtermék mennyisége	t	2073,00	3161,00	3049,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	2073,00	3161,00	3039,00
7.	Termésátlag	t/ha	7,12	11,17	10,23
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	42595	64081	62660
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	18431	13606	20076
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	67331	73731	72055
11.	Energiaköltség	Ft/ha	19607	23793	23713
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	55048	91145	69314
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	203012	266356	247818
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	37008	53912	60100
15.	Értécsökkenési leírás	Ft/ha	15371	24418	19502
16.	Egyéb költség	Ft/ha	9207	16289	14092
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	264598	360975	341512
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	13230	18049	17076
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	277828	379024	358588
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	7938	10829	10245
23.	Termelési költség	Ft/ha	285766	389853	368833
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	434956	873788	508878
25.	Termelési érték	Ft/ha	434733	873818	510477
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	148967	483965	141644
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	667	736	700
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	223	658	202
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	39021	33932	35053
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	40136	34902	36054
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	61058	78229	49900
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	20922	43327	13846
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	34,27	55,39	27,75

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

7. melléklet

A VÖRÖSHAGYMA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	40	37	37
2.	Vetésterület, termőterület	ha	31,40	38,50	42,70
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,78	1,04	1,15
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	29,39	30,39	30,30
5.	Főtermék mennyisége	t	688,00	833,50	1063,95
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	597,00	815,50	880,30
7.	Termésátlag	t/ha	21,91	21,65	24,92
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	81401	123766	96815
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	46131	50608	66425
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	90382	94208	101810
11.	Energiaköltség	Ft/ha	52523	52499	65471
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	20637	31977	50562
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	291074	353058	381083
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	109193	79094	57555
15.	Értécsökkenési leírás	Ft/ha	28260	38559	45656
16.	Egyéb költség	Ft/ha	43503	54468	63276
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	472030	525179	547570
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	23602	26259	27379
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	495632	551438	574949
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	14161	15755	16427
23.	Termelési költség	Ft/ha	509793	567193	591376
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	539395	947286	623141
25.	Termelési érték	Ft/ha	621587	968231	753232
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	111794	401038	161856
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	342	366	371
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	327	1096	436
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	22621	25471	23072
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	23268	26198	23731
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	28370	44722	30226
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	5102	18524	6495
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	17,99	41,42	21,49

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**Az UBORKA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	85	82	85
2.	Vetésterület, termőterület	ha	24,90	18,50	25,20
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,29	0,23	0,30
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	21,46	23,35	20,86
5.	Főtermék mennyisége	t	660,80	476,20	562,20
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	660,80	475,80	562,20
7.	Termésátlag	t/ha	26,54	25,74	22,31
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	154092	195731	149128
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	80783	62489	48252
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	128755	95886	107810
11.	Energiaköltség	Ft/ha	65419	113086	78639
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	127124	101595	80566
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	556173	568787	464395
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	117229	165870	150317
15.	Értécsökkenési leírás	Ft/ha	32395	36569	52611
16.	Egyéb költség	Ft/ha	103092	64027	70349
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	808889	835253	737672
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	40444	41763	36884
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	849333	877016	774556
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	24267	25058	22130
23.	Termelési költség	Ft/ha	873600	902074	796686
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	1164912	1263405	1154091
25.	Termelési érték	Ft/ha	1165000	1264452	1154119
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	291400	362378	357433
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	1012	863	932
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	288	420	384
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	32002	34072	34718
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	32916	35046	35710
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	43896	49124	51731
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	10980	14078	16021
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	25,01	28,66	30,97

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

9. melléklet

**Az ALMA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	255	255	219
2.	Vetésterület, termőterület	ha	244,00	240,00	259,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,96	0,94	1,18
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	33,08	33,59	36,63
5.	Főtermék mennyisége	t	5405,60	5850,90	3484,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	3630,00	4662,80	2184,00
7.	Termésátlag	t/ha	22,15	24,38	13,45
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	47801	22376	44982
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	115841	129968	125491
11.	Energiaköltség	Ft/ha	45319	40677	39220
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	16010	13476	17913
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	224971	206497	227606
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	77712	160892	165783
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	17493	23507	20356
16.	Egyéb költség	Ft/ha	44623	23583	7844
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	364799	414479	421589
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	4098	8333	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	18240	20724	21079
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	378941	426870	442668
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	10944	12434	12648
23.	Termelési költség	Ft/ha	389885	439304	455316
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	547994	517826	285984
25.	Termelési érték	Ft/ha	815895	649800	456157
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	426010	210496	841
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	447	387	358
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	953	544	2
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	17108	17509	32912
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	17602	18019	33852
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	36835	26653	33915
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	19233	8634	63
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	52,21	32,39	0,18

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**Az ŐSZIBARACK
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	180	178	162
2.	Vetésterület, termőterület	ha	84,00	84,00	84,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,47	0,47	0,52
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	31,12	31,12	31,12
5.	Főtermék mennyisége	t	711,00	930,00	787,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	681,00	849,00	711,00
7.	Termésátlag	t/ha	8,46	11,07	9,37
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	21735	26411	30261
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	80067	86863	78536
11.	Energiaköltség	Ft/ha	34333	37057	37192
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	19819	34470	38708
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	155954	184801	184697
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	107726	113209	106834
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	22525	33658	36682
16.	Egyéb költség	Ft/ha	27360	17274	22804
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	313565	348942	351017
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	15678	17447	17551
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	329243	366389	368568
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	9407	10468	10531
23.	Termelési költség	Ft/ha	338650	376857	379099
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	499238	523282	546302
25.	Termelési érték	Ft/ha	520967	573127	604759
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	182317	196270	225660
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	973	892	812
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	187	220	278
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	38918	33097	39335
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	40030	34043	40459
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	61580	51773	64542
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	21550	17730	24083
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	35,00	34,25	37,31

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

11. melléklet

A MÁLNA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	1512	1478	1238
2.	Vetésterület, termőterület	ha	157,70	145,60	110,90
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,10	0,10	0,09
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	14,34	17,49	15,83
5.	Főtermék mennyisége	t	764,00	445,20	505,20
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	763,00	445,20	505,20
7.	Termésátlag	t/ha	4,84	3,06	4,56
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	2845	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	132958	121307	155505
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	26711	20409	26615
11.	Energiaköltség	Ft/ha	143792	229001	255956
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	362174	60995	83192
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	668480	431712	521268
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	25555	52788	13727
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	16387	33067	64127
16.	Egyéb költség	Ft/ha	61803	63001	30697
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	772225	580568	629819
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főgazdai általános költség	Ft/ha	38611	29028	31491
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	810836	609596	661310
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	23167	17417	18895
23.	Termelési költség	Ft/ha	834003	627013	680205
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	993356	1064915	1102480
25.	Termelési érték	Ft/ha	993705	1065718	1103579
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	159702	438705	423374
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	7323	6964	7856
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	22	63	54
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	167528	199214	145024
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	172315	204906	149168
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	205311	348274	242013
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	32996	143368	92845
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	16,07	41,17	38,36

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**A BORSZŐLŐ
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	813	742	716
2.	Vetésterület, termőterület	ha	345,00	313,60	297,10
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,42	0,42	0,41
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	41,76	40,11	40,66
5.	Főtermék mennyisége	t	2661,40	2848,82	3046,75
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	2292,20	2541,62	2643,13
7.	Termésátlag	t/ha	7,71	9,08	10,25
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	18377	22795	26809
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	79169	79623	92934
11.	Energiaköltség	Ft/ha	30893	36757	41013
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	17661	27583	34118
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	146100	166758	194874
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	74112	90164	117349
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	14999	28853	31815
16.	Egyéb költség	Ft/ha	10795	23770	17217
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	246006	309545	361255
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	12300	15477	18063
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	258306	325022	379318
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	7380	9286	10838
23.	Termelési költség	Ft/ha	265686	334308	390156
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	323646	481888	450295
25.	Termelési érték	Ft/ha	375570	539879	518804
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	109884	205571	128648
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	780	660	735
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	141	311	175
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	33503	35795	37007
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	34460	36818	38064
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	48712	59458	50615
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	14252	22640	12551
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	29,26	38,08	24,80

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

13. melléklet

A DOHÁNY
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	44	178	63
2.	Vetésterület, termőterület	ha	31,00	133,45	124,80
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,70	0,75	1,98
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	17,76	15,32	14,54
5.	Főtermék mennyisége	t	43,90	259,90	241,07
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	43,90	259,90	241,07
7.	Termésátlag	t/ha	1,42	1,95	1,93
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	53952	60794	86321
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	33342	28330	38046
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	25161	47883	65555
11.	Energiaköltség	Ft/ha	58503	122079	64671
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	18752	105327	60026
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	189710	364413	314619
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	76661	97076	233512
15.	Értécsökkenési leírás	Ft/ha	21266	29146	21708
16.	Egyéb költség	Ft/ha	58452	82720	106531
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	9615
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	346089	573355	666755
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	17304	28668	33338
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	363393	602023	700093
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	10383	17201	20003
23.	Termelési költség	Ft/ha	373776	619224	720096
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	417201	682487	725076
25.	Termelési érték	Ft/ha	418341	683346	724456
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	44565	64122	4360
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	625	1030	1384
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	71	62	3
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	255911	308730	362742
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	263223	317551	373107
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	294606	350434	375366
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	31383	32883	2259
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	10,65	9,38	0,60

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**A TEHÉNTÉJ
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	137	115	106
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	5,80	6,60	5,50
3.	Főtermék mennyisége	1000 l	3733,00	3277,65	2648,66
4.	Értékesített főtermék mennyisége	1000 l	3436,27	2966,49	2365,89
5.	Egy tehenre jutó főtermék	l	4665	4312	4521
6.	Egy tehenre jutó értékesített tej	l	4294	3902	4039
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/tehen	53023	67678	74124
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/tehen	52751	71947	74351
9.	Energiaköltség	Ft/tehen	27305	28714	34793
10.	Tenyészállat értékkülönbözlet	Ft/tehen	2355	2102	1845
11.	Egyéb anyagköltség	Ft/tehen	20825	17183	21856
12.	Anyagköltség összesen	Ft/tehen	156259	187624	206969
13.	Idegen munka költsége	Ft/tehen	21313	21769	15231
14.	Értékcsökkenési leírás	Ft/tehen	5996	8156	9573
15.	Egyéb közvetlen költség	Ft/tehen	24322	16085	34893
16.	Közvetlen költségek összesen	Ft/tehen	207890	233634	266666
17.	Melléktermék értéke (-)	Ft/tehen	3935	4318	7333
18.	Főágazati általános költség	Ft/tehen	10395	11682	13333
19.	Főtermék szűkített költsége	Ft/tehen	214350	240998	272666
20.	Gazdasági általános költség	Ft/tehen	6237	7009	8000
21.	Termelési költség	Ft/tehen	220587	248007	280666
22.	Főtermék árbevétele	Ft/tehen	245164	270165	311802
23.	Termelési érték	Ft/tehen	266310	298533	349039
24.	Bruttó jövedelem	Ft/tehen	45723	50526	68373
25.	Felhasznált saját munka	óra/1000 l	160	132	133
26.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	61,26	88,77	113,71
27.	Tej szűkített önköltsége	Ft/l	45,95	55,89	60,31
28.	Tej önköltsége	Ft/l	47,29	57,52	62,08
29.	Tej értékesítési ára	Ft/l	57,09	69,24	77,20
30.	Tej bruttó jövedelme	Ft/l	9,80	11,72	15,12
31.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	17,20	16,90	19,60

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

15. melléklet

A VÁGÓMARHA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	342	330	337
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	5,40	4,40	6,10
3.	Súlygyarapodás	t	450,20	481,40	533,20
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	661,60	720,00	806,80
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	574,20	627,20	701,70
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	423,80	441,70	474,70
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	72,44	74,13	78,27
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	79,58	100,49	112,95
9.	Energiaköltség	Ft/kg	27,18	31,32	26,34
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	14,87	8,50	11,27
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	194,06	214,44	228,83
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	8,59	6,03	4,87
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	10,13	10,85	12,54
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	6,33	4,45	3,21
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	219,11	235,77	249,45
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	2,75	1,72	2,54
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	10,96	11,79	12,47
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	227,32	245,84	259,38
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	6,57	7,07	7,48
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	233,89	252,91	266,86
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	231,63	280,56	361,33
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	-2,26	27,65	94,47
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	1112	1000	926
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	-2,03	27,65	102,02
25.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	-1,00	9,90	26,10

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

16. melléklet

**A VÁGÓSERTÉS
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	717	656	619
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	19,40	19,20	21,00
3.	Súlygyarapodás	t	2405,00	2513,70	2586,40
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	3578,30	3577,50	3747,00
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	2784,90	2711,90	2837,70
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	122,60	123,50	123,60
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	38,91	31,59	35,48
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	102,83	130,68	160,13
9.	Energiaköltség	Ft/kg	14,50	15,62	16,72
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	9,70	7,88	10,05
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	165,95	185,77	222,39
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	4,44	3,97	4,14
13.	Értécsökkenési leírás	Ft/kg	7,21	7,56	7,04
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	11,44	9,57	11,98
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	189,04	206,88	245,56
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	1,11	1,06	1,02
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	9,45	10,34	12,28
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	197,38	216,16	256,82
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	5,67	6,21	7,37
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	203,05	222,37	264,19
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	203,17	254,02	300,18
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	0,12	31,65	35,99
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	377	374	377
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	0,32	84,63	95,46
25.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	0,10	12,50	12,00

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

17. melléklet

**Az ÉTKEZÉSI TYÚKTOJÁS
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	49	46	42
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	1469	803	763
3.	Főtermék mennyisége	1000 db	19013,40	11004,80	9680,00
4.	Értékesített főtermék mennyisége	1000 db	18975,10	10991,20	9660,70
5.	Egy tojóra jutó főtermék	db	264	298	302
6.	Egy tojóra jutó értékesített tojás	db	264	298	302
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/tojó	34	101	94
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/tojó	2519	2711	2825
9.	Energiaköltség	Ft/tojó	232	371	354
10.	Tenyészállat értékkülönbözlet	Ft/tojó	32	102	56
11.	Egyéb anyagköltség	Ft/tojó	125	209	227
12.	Anyagköltség összesen	Ft/tojó	2942	3494	3556
13.	Idegen munka költsége	Ft/tojó	51	62	79
14.	Értékcsökkenési leírás	Ft/tojó	50	88	105
15.	Egyéb közvetlen költség	Ft/tojó	281	171	195
16.	Közvetlen költségek összesen	Ft/tojó	3324	3815	3935
17.	Melléktermék értéke (-)	Ft/tojó	4	46	14
18.	Főágazati általános költség	Ft/tojó	166	191	197
19.	Főtermék szűkített költsége	Ft/tojó	3486	3960	4118
20.	Gazdasági általános költség	Ft/tojó	100	114	118
21.	Termelési költség	Ft/tojó	3586	4074	4236
22.	Főtermék árbevétele	Ft/tojó	3765	4836	5322
23.	Termelési érték	Ft/tojó	3768	4838	5326
24.	Bruttó jövedelem	Ft/tojó	182	764	1090
25.	Felhasznált saját munka	óra/tojó	2,98	2,93	3,00
26.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	61,07	260,75	363,33
27.	Tojás szűkített önköltsége	Ft/db	13,20	13,29	13,64
28.	Tojás önköltsége	Ft/db	13,58	13,67	14,03
29.	Tojás értékesítési ára	Ft/db	14,26	16,23	17,62
30.	Tojás bruttó jövedelme	Ft/db	0,68	2,56	3,59
31.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	4,80	18,50	20,50

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

**A HÚSCSIRKE
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban***

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	174	45	59
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	1578,70	3083,10	2664,00
3.	Súlygyarapodás	t	2628,00	2011,40	2460,40
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	2746,40	2102,70	2506,90
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	2624,00	1987,00	2425,90
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	1,90	2,10	2,00
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	2,13	21,42	3,45
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	116,74	105,94	139,33
9.	Energiaköltség	Ft/kg	16,33	10,65	19,41
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	13,22	16,66	15,98
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	148,41	154,66	178,18
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	1,74	1,43	1,74
13.	Értécsökkenési leírás	Ft/kg	2,51	3,14	2,42
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	7,52	6,75	6,11
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	160,19	165,99	188,46
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	3,93	1,10	1,72
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	8,01	8,30	9,42
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	164,27	173,19	196,16
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	4,81	4,98	5,65
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	169,08	178,17	201,81
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	167,25	186,60	202,49
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	-1,83	8,43	0,68
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	77	90	83
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	-23,77	93,67	8,19
25.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	-1,10	4,50	0,30

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

19. melléklet

A HÚSNYÚL
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1999	2000	2001
1.	Kisgazdaságok száma	db	561	545	93
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	18,80	15,40	31,70
3.	Súlygyarapodás	t	111,00	95,90	54,80
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	141,50	126,50	66,30
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	100,70	84,00	56,30
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	2,60	2,60	2,70
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	22,99	19,58	42,62
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	157,98	185,33	190,43
9.	Energiaköltség	Ft/kg	17,72	20,89	26,97
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	19,89	19,58	24,88
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	218,58	245,39	284,90
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	2,38	2,19	7,01
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	13,25	30,20	24,01
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	6,83	9,12	7,10
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	241,03	286,89	323,02
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	2,92	2,21	0,87
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	12,05	14,34	16,15
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	250,16	299,02	338,30
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	7,23	8,61	9,69
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	257,39	307,63	347,99
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	243,41	297,47	340,97
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	-13,98	-10,16	-7,02
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	2790	3803	3563
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	-5,01	-2,67	-1,97
25.	Termelési érték bruttó jöv.hányada	%	-5,70	-3,40	-2,10

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.